Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАР, 2 ФЕВРАЛЬ, 1988 ШУ. ★ № 14 (17517). ★ Мах 3 коп.

КПСС ЦК ХИННА СОВЕЩАНИ-СЕМИНАР

29—30 январе КПСС ЦК хилар совещани-семинар. Цига дакъалаьцар цхьайолча союзни республикай компарте ЦК, парте крайкомий, обкомий хьалхарча секретараша, мехка европейски зонерча республикански, краевой, областной агропромышленни комитетий председателаша. Колхозаши совхозаши йиззача хозрасчета тIа яхара, доакъар даккхара а хьайбай боахама а интенсификаци яра а кIийлен тIа хьайбай продукци дукхагIа яккхардухьа партийни болх вIаштIехьбаккхара дешаш дийцар.

Совещане - семинаре дакъалаьцар КПСС ЦК Политбюро членаша В. И. Воротникова, Е. К. Лигачева, КПСС ЦК секретара Г. П. Разумовске, СССР Министрий Совета Председатела, хьалхарча заместитела СССР Госагропрома председатела В. С. Мураховске, СССР халкъа тIахьожама Комитета председатела С. И. Манякина, КПСС ЦК, СССР а РСФСР а Министрий Советий аппаратий бехктокхамеча болхлоша, ВАСХНИЛ Iилманхоша.

Доакъар даккхара а хьайбай боахаме а интенсификаци яра ларда тIа кхачан продукташ дукхагIа яхара партийни организацеша беча балхах хоамаш дир КПСС Московски обкома хьалхарча секретара В. К. Месяца, КПСС Орловски обкома хьалхарча секретара Е. С. Строева.

Керттерча лостамех а доакъар даккхарен хьайбай боахамен проблемашта даьча Iилман тохкамех а хьахиннар дийцар хьайбай боахама Ерригсоюзни Iилма-тохкама института директора Н. И. Стрекозова, доакъарий Ерригсоюзни Iилма-тохкама института директора В. Г. Игловикова, ялата боахама Курхгански Iилма - тохкама института директора И. А. Сикорске. Балха опытах дийцар «Каменский» яхача агропромышленни комбината генеральни директора К. В. Куницке, Липецки областа «Рапс» яхача Iилма - производственни система директора И. В. Артемова.

Московски областе «Щапово» яхача опытно - показательни боахама, Ленински района М. Горьке цIерагIча а Красногорски района «Ильича васкет» яхача а колхозий партийни организацеша, къахьегама коллективаша интенсивни технологеш юкъекхувлара, отрасле къахьегам вIаштIехьбаккхара, цунна стимулировани яра, прогрессивни формаш, хозрасчет а самофинансировани а юкъекхувлара беча балхага хьежар. «Ильича васкет» яхача колхоза дезала ферме кIоаргга къамаьл хилар подряда хьалашка кагий хьайбаш леладеча ПятаевгIар дезалца.

Подольске уж хилар дулха комбинате а шурий заводе а. Цу предприятешка царна гойтар вай мехка хьаяь оборудовани, цо йиш хулийт фермай продукци, дулхи шурен цIена чакхъяккха, отходаш ца хула технологи цига юкъейоалае, кхачан продукташ шеррача ассортиментах арахеца.

Ше къамаьл деш совещане-семинара итогаш йир КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара Е. К. Лигачева.

Вай парти, аьлар цо, перестройка кердача, эггара халагIча этапа чуеннай. Из я перестройка политика практически чакхъяккха еза этап. Цо де лерхIар да советски наьха материальни а духовни а вахара боарам айбелга. Эггара хьалха кхоачашде дезача, тIехьатетта йиш йоацача декхарех да мехка баха нах дикача а тайп - тайпарча а кхачан продукташца тешшаме Iалашбелга. Из дош даим латт ден повестке, из кхоачашделга цхьан моттиге латтац.

Мехка АПК эттача хьал довзийтачул тIехьагIа, КПСС ЦК секретара доашхаш дийцар хьайбай боахама декхарех. Укх тIеххьарча итт шера тIакхеташ йолча хьайбай боахама продукцел сихагIа дегIанхай укхаза керттера производственни фондаш. Цун бахьан да йизза хозрасчет юкъе а ца кхувлаш, доакъар доаккхалга тоа а ца деш, технически база чIоагIъеш хинна хилар. ХIанз керттерча даькъе дерригa низаш а средстваш а тIаерзае еза отраслана мамогга интенсификаци яра — доакъара база чIоагIъяра а фуах дикагIча тайпара пайда эцара а чотагIа еш, хьайбай а коа тIарча оалхазарий а продуктивность айяра.

(ДIахододар шоллагIча оагIон тIа)

КПСС ОБКОМЕ

29 январе хиннача КПСС обкома бюро заседане дийцар «1987 шера цаIдола политденош чакхдахара итогехи дIахо царех хьахулачох пайда дикагIа эцарахи» дола дош.

Белгалдаьккхад, республика партийни комитеташа перестройка яра а цаIдола политденош дIахо эргадаьха-тоадара а хьакъехьа болх белга, царех политически информировани еча, общественни уйла хьакхоллача, гласность шеръеча, наьха политически а къахьегама а хьинар айдеча, кулгалхой шоай балха хьалхашкара бехктокхам айбеча пайда нийбелга.

ДIадахача шера хIара бетта докладчикий республика къахьегамхошца, бахача нахаца хиннача вIашагIкхетарашка актуальни темаех лаьца духхьалара гуччахьа къамаьлаш хилар, Дагестанерча, Къулбаседа ХIирийченерча партийни комитетий докладчикашца цхьана цаIдола политденош чакхдаьхар, Ножай - Юртовски, Гудермесски, Ачхой-Мартановски, иштта кхыча районашкара докладчикий вежарашха йолча республикашкара шоашца яхь лелаеча районни къахьегама коллективашца вIашагIкхетараш хилар.

Политденошка эггара чIоагIагIа дага йоахкаш йола проблемаш гуччахьа ювцаро, шеррача гласносто вIашагIкхетараш долча хана эзар совгIа шоашта хилча бакъахьа хетар ала, предложенеш яла, критически замечанеш е гIо дир. Царех дукхагIчарех кулгалхоша къахьегамхой духхьала аудиторешка дIакхетабир, цхьа дакъа хьажа аьнна моттигерча партийни, советски, боахамий органашка дIаяхийтай, хIаьта республикански организацеша къоастае еза предложенеш вIашагI а теха КПСС обкома, НГIАССР Министрий Севета отраслеви отделашка, министерствашкеи ведомствашкеи дIаеннай.

Цар хьакъехьа де дезараш тIаэцар бахьан долаш кхоачашъяьй Грозненски, Малгобекски районашка бахача наха яь цхьайола критически замечанеш, Старопромысловски района къахьегамхой цхьадола дехараш, иштта кх. дI. Политденошка хьалъайдаь дешаш сихагIеи гIулакхацеи кхоачашду Шелковски, Октябрьски районни партийни комитеташа. Гудермесски, Шалински, Заводской, иштта кхыйола парте горкомаши райкомаши шоай заседанешка систематически хьеж кулгалхой къахьегамхошца хиннача вIашагIкхетарий итогашка.

Цхьабакъда, цаI дола политденош вIаштIехьдоахилгеи чакхдоахилгеи хIанз а хано дIадеххача тайпара дац. Партийни комитеташа, кулгалду кадраш идейнокхетам балара балха юкъеозара хьинарера форма санна цаIдолча политденой лакхлуш латтача лоархIама боаггIа мах бац.

Политденош эргадаьхатоадара дешашка цхьа нагахьа мара хьежац парте Сунженски, Наурски, Грозненски райкомий, Грозненски горкома бюрош. Ма дарра аьлча, докладчикий политденошка дакъа лацарах йолча отчеташка ладувгIац. Къаьсттача партийни комитеташа хан-ханнахьа лерагIа чакхъяхац инструктивни совещанеш, докладчикий дешара боаггIа мах биц. Из хьалхагIа кийчдаьча тайпара чакхдоах, коллективашка кулгалхоша яьча выступленей дикал йовзийтар санна йолча тIахьожама формах пайда нийбац.

КПСС обкома цхьаболча докладчикаша систематически политденошка дакъа а лацац, иштта шоаш яьча выступленеех ханнахьа отчеташ а йиц. ХIаьта автомобильни транспорта территориальни объединене начальника Е. А. Надирова, респотребсоюза председатела Х. М. Гуржиханова, республикански бувзама управлене начальника А. З. Хаита шоай путевкашка белгалдоаккх шоашка «хаттараш динзар» аьле. Из иштта дале а транспорта, торговле, бувзама предприятей балха дукха цIенхаштта дола кхоачамбоацараш да.

Докладчикаш - кулгалхой шоай доалахьарча организацей коллективашка мара выступленеш ца е гIертара практика хIанз а юкъера дIаяьннаяц. Предложенешцеи критически замечанешцеи мела болх баро цаIдолча политденой лоархIам а действенность а лохъю.

Республика партийни комитеташа бахача наха даь дехараши царна хилча ловраши кхоачашдарах къахьегамхошта ший ханнахьа информаци яра болх боаггIача боараме вIаштIехьбаьккхабац. Из дара коллективашца юха вIашагIкхетараш чакхдахац.

Парте городской, районни комитеташта тIадиллад цаIдолча политденой дикалеи царех хьахулачох пайда дикагIа эцареи дIахо тоадара, вахара ерригача сферашка перестройка, радикальни экономически реформа яра, общества дIахо демократизаци яра тIадерзадаь къахьегамхой политически а къахьегама а хьинар айдара хьакъехьа беш бола болх чIоагIбелга.

Газетий редакцешта, НГIАССР телевиденеи радиовещанеи Госкомитета хьалхадаьккхад политденошта кийчо яреи уж чакхдахареи, цига яь предложенеши замечанеши кхоачаш миштa ю ма хулла дикагIа хьахьокхалга.

Парте обкома бюрос дийцар статистически отчетность кIезигъяреи из цхьан кога тIа яккхараи тIехьа беча балхах дола дош.

Белгалдаьккхад, КПСС ЦК-а дIадехараш телха а деш республика Госагропромеи гIишлон комплексаи системе паччахьалкхен отчетностаца ца йоагIа даннеш гулъяра практика йолга, хIаьта иштта цу гIулакхо управленчески аппаратага, керттерча гIулакхa зе а деш, ца боаггIаш бола совлен болх байталга. ДIадахача шера НГIАССР Госагропрома отделашеи службашеи хьаєхарах РАПО-шкара цхьайтта формаех йола отчеташ дIаеннай, уж статистика органаша оттаьча хана хьакхухьийташ йолаше а. Цул совгIа колхозашкара, совхозашкара, продукци чакхйоахача промышленноста предприятешкара РАПО цIерагIа а иштта кхыча царца хьашт долча районни масштаба инстанцешка а хьаухийташ йола оперативни информацеш лаьгIац. Духхьал Грозненски РАПО-на а «Птицепром» яхача треста а хIара дийнахьа цар доалахьарча предприятеша паччахьалкхен тайп-тайпара продукце дIачуяларах дола оперативни сведенеш тел, хIаьта, царна хIара боахама шера лаьрхIа 1890 хьокхам юкъебоагIа. Юртбоахама балхаш дара даннеш а. Iан хьалашка болх бе боахамаш кийча хиларах йола 4800 совгIа хьокхам юкъебоагIа хIара шера увттаю акташ а, хIаьта иштта боахамаш кхыча лостамашка деча балхий даннеш а цу хьисапе гулду. РАПО специалисташа дикка дукхагIйола балха ха партийни, профсоюзни комитеташка, райисполкомашка, халкъа тIахьожама органашка дIаяхийтара лаьрхIа отчетноста формашта копеш доахаш йоаю.

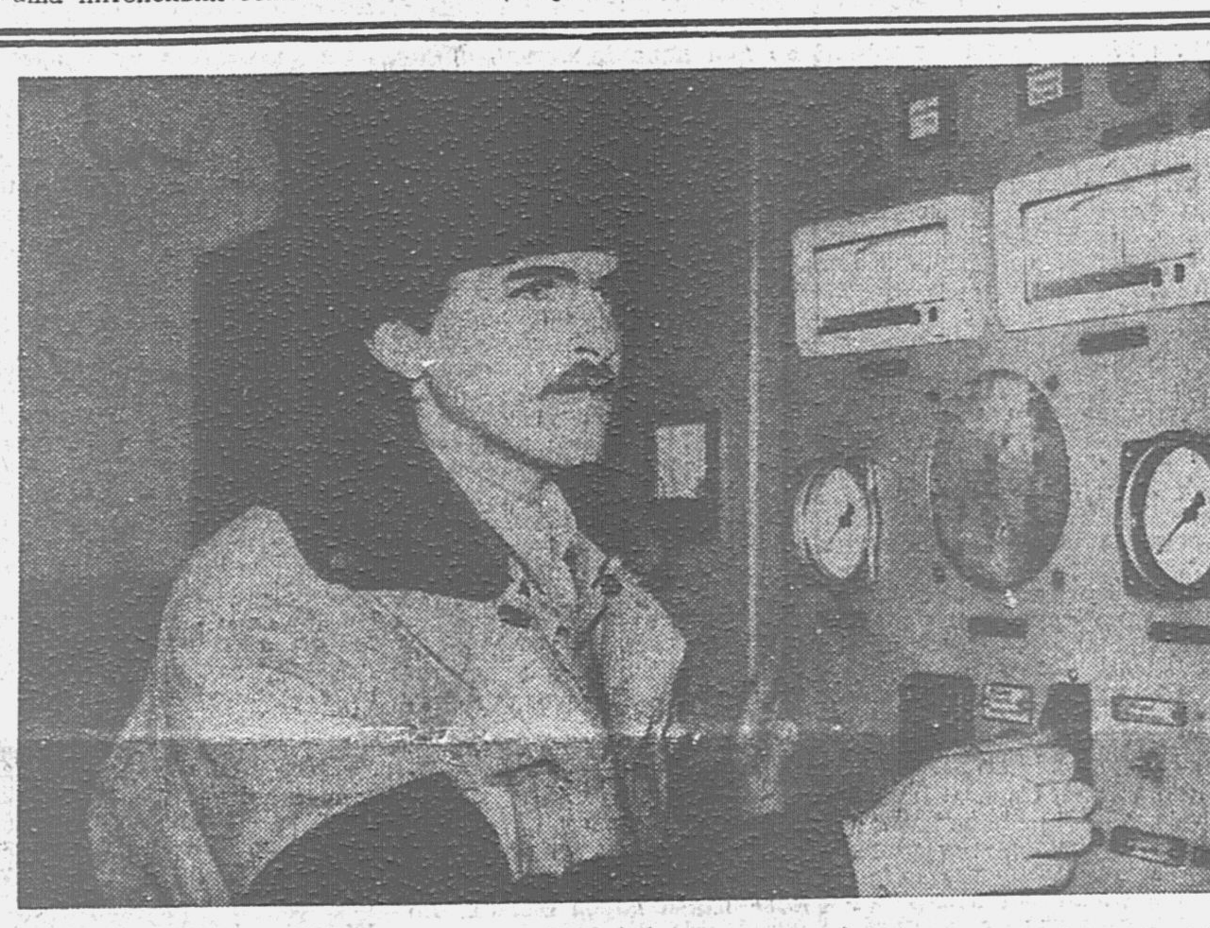
Оттаяь порядок телха а еш, оперативни даннеши отчетий формаши гулъелга республика гIишлон комплекса системе шерра дIадаьржад, цун ерригa структурни подразделенеш чу а лоацаш. Нохч-ГIалгIай гIишлон управлене дIаехарагIа подрядни организацеша цхьайтта формаех шера лаьрхIача 5,8 эзар хьокхам чу а лоацаш законагIа йоагIаш йоаца отчеташ дIател.

Парте обкома бюрос НГIАССР Госагропрома, Нохч - ГIалгIай гIишлон управлене гIишлон комплекса, трестий, объединеней, управленей кулгалхой теркам тIаэзаб даннеш гулъяра оттаяь порядок телхаяйтарггйоацалга, царгара хьадийхад законагIа ца йоагIа отчетность увттаелга хаьдда юкъера дIадоаккхалга, йиззача хозрасчетеи шеаш-шоашта финансировани яреи кIийлен тIа предприятей бокъонаш шеръяра бола парте никъ леррагIа чакхбаккхара Iалашо елга.

Статистика Нохч-ГIалгIайчен республикански управленена хьалхадаьккхад законагIа ца йоагIаш йола отчетность гучаяккхареи дIаяккхареи хьакъехьарча балха хьинар айделга, республика халкъа боахамерча цу балха хьала принципиально мах белга, министерствайи ведомствайи, управлене моттигерча органий кулгалхоша отчетность увттаяра порядок телхаергйоцаш гIулакх вIаштIехьдоаккхалга.

КПСС обкома отделашта, парте горкомашта, райкомашта тIадиллад НГIАССР Агропрома а республика гIишлон комплекса а системе отчетность увттаелга эргадаьккха - тоадара дешай хьакъехьара КПСС ЦК а, парте обкома а соцамаш кхоачашдара тIехьара тIахьожам чIоагIбелга, кхыча министерствайи ведомствайи предприятешка законагIа ца йоагIаш отчетность оттаярах бехке болча гIулакхерча наьха бехктокхамах долча дешага хьожалга.

КПСС обкома бюро заседане иштта кхыдола дешаш дийцар.

Итт класс чакхъяьккхачул тIехьагIа цу службе балха вера Курьян Владимир Дмитриевич. Лоаццача хана приборнста говзал кара а ерзаяь, къахьега волавелар из. Цигара Советски Эскаре гIулакх де вигар. ХIаьта ше цигара цIавеча юха а ше хиннача болх бе волавелар комсомолец Курьян Владимир. КИП-еи Автоматикаи участкерча приборнсташта юкъе эггара дикагIа балхах кхетачарех цаI ва из. Цудухьа цунна еннай балха пхелагIа йола разряд. Шнй балха тIа из гIалат ваьнна цхьа моттиг нийсъеннаяц.

СУРТАШ ТIА: Технологически режимага хьожаш ва приборист В. Курьян; прибораштa наладка еш ва мастер Ю. Узиев.

В. БОБХОЕВА сурташ.

Вознесеновски газобензинови заводе ший балхах тIехдика кхеташ, хьалхашка латта декхараш массаза а цIенен диззаи кхоачашдеш хьавоагIаш хиларца предприяте кулгалхоша, дуккхача болхлоша чIоагIа лоархIаши сий деши ва КИП-еи автоматикаи мастер коммунист Узиев Юра Якубович. Иттех шу да цига из къахьегаш вола. ХIанз партгрупорг ва из. Цу юкъа массехк смежни говзал караерзаяьй цо. Из керте латтача служба коллективо цхьаккха тайпа хьовзам ца хулийташ, дIабохийт предприяте коллектива болх.

Хьинаре къа а хьегаш, юкъарча балха тIа дакъа лоацаш вола Юра Якубович парте мугIарашка дIанийцав. Халкъа депутатий Малгобекски горсовета депута талла а хержав из. Балха тIара ше мукъаваьлча харжархоша шийна тIакхухьаш дола дехараш кхоачашду Ю. Узиева.

РЕЙД

Ха хьежаргъяц

БIаьстан кхашкара балхаш дIадоладе деза ха хьатIакхача гаьна яц. Уж толаме чакхдахара Сунженски района боахамашка кийчо миштa ю хьожаш хилар тха рейдови бригада укх денош-ка.

Iуйрийна нийс сахьат даьнна ха. «Победа» яхача колхоза керттерча механически мастерске да тхо. Безаме дар бIаргадайна сурт. Сийрда, йIайха яр цун цехий ерригача помещенешка. ТIатеIIа къахьегаш бар нах.

Ший метте вар мастерске заведующи В. Михайлов. Укхаза вар колхоза керттера инженер Н. Дороднов а. Гуш дар мастерске кулгалхочо, боахама керттерча специалиста укхаза беш бола болх тесса ца лелабелга. Цунна тешалдеш дар коллектива дукхача болхлоша даь къамаьл а.

— Балхах кхераш яц тха коллектив, — дувц В. Михайлова, — Хала хиларах бIу ца къожабеш кхоачашду наха хьалхашка латта декхараш. Цхьабакъда, кхоачамбоацараш а кIезига дац. Iалаьмате дукха зехьа ха йоае езаш моттигаш нийслу, эшаш йола оатхалаш йоацаш. Цхьацанахьара дехар деш хала Iалашъе езаш хул уж. Нагахьа санна, леха а ца езаш; оаха телача заявкашка хьежжа тхона уж яларе геттара дика дIагIоргбар тха болх. Бакъда, во дац хIанзара хьокхамаш а.

Мастерске кулгалхочо дувцар бакъхилара тешал ду укх цифраша: дIадахача шера йиълагIча квартале тIехдика тоа а яь, 18 трактор Iоараяьккхар мастерскера цу коллективо, планагIа 15 трактор я тоае езаш. ХIанз шера хьалхарча квартале 18 трактор а тоае езаш. ХIанз укх сахьате царех 7 трактор кийча я.

КIезига бац мастерске шоай декхарех дика лоархIабеш, дуккхача хана денз хьинаре къахьегаш хьабоагIа нах. Царех ба мотористаш В. Морозов, А. Фатеев, сварочни цехера А. Абромян, слесарь - наладчик Н. Лишименко, ремонтникаш Н. Петрушенко, В. Бражников, П. Золотарев, И. Шалханов, кхы дукккхабараш. Балха норма юкъера лаьрхIача 125—130 процент кхоачаш ца еш, цхьа ди дIадахийтац царех хIаране.

— Тха боахаме йолча 91 тракторах, кхашкара балхаш де таханарча дийнахьа 80 трактор кийча я тха, — йоах Н. Дороднова. — ХIаьта, 22-нех 17 комбайн тоаяьй. ТIехьаювзаш йола юртбоахама инвентарь бригадашка тоаю. Из болх а дика дIабода. Лоаццача хана кийча хургья тха мел йола техника.

Юртбоахама инвентарь къаьстта дика тоаю Федюнин, Теслович керте латтача тракторни бригадашка. Шоашта юкъе шерра социалистически яхь а йоаржаяь, юххьанца денз тIехдика къахьегаш хьайоагIа уж ши коллектив. Цунга хьежжа лакха да цар балха хьокхамаш а.

— Кхо-диъ шу хьалха дуккха а халагIа дар тхона болх бе, — йоах В. Михайлова. — ХIана аьлча, къаракъ мелараш, къахьегама дисциплина телхаераш нийслора юкъ-юкъе. Къаьстта хала хилар тхона 1986 шу. Массехк саг КПСС мугIарашкара дIаваккха вийзар, корта бохабу малараш а мелаш, цхьацца бокъо йоацараш леладарах. ХIанзара сурт кхы тайпа да. Цхьа саг вац тха коллективе е молаш а, е ца доагIар леладеш а. ХIанз болх бе дуккха а аттагIа да — болх подрядагIа вIаштIехьбаьккхаб.

Гуш да, мастерске коллектив, боахама берриґа а къахьегамхой, боаггIача бесса шоай болх хьабеш хилар. ТIаккха, цар малагIа йоакхо ю колхоза кулгалхоша? Ала доагIа, цхьаккха а хIама дац цу хьакъехьа укхаза деш, аьнна. Дика болх барах морально а материально а белгалваьккха цхьа саг вац мехмастерске. Сагота яц цу гIулакха колхоза партийни, профсоюзни организацеш. Мастерске кулгалхой, къахьегамхой боахама партийни организаце беча балха къаьстта а раьза бацар. «Тхо фу деш да, тхона эшар фуд хьажа, вIалла сагота а вац тха парткома секретарь. Боккъалдар аьлча, из фу деш цига воагIаву ховш дац тхо. Цо болх беча укх цхьан шера ер ма дий аьнна, цо хьадаь цхьа хIама дац-кх тхона новкъостал дара», яхаш кадаш ба дуккхагIбола боахама механизатораш. Иштта мара раьза бац уж е профсоюзни организацена а.

Цигара даьнначул тIехьагIа, цу района ЦIеча Эскара цIерагIча колхозе хилар тхо. Боахама ремонтно - механически мастерскешка тхона дайна сурт, доаккхал де хIама долаш дацар. Нах, кхычахьа санна, тIатеIIа шоай болх хьабеш бале а, шийла а безаме йоацаш а яр цехий помещенешка. Мастерске заведующи волча А. Полевековгара Iоволавенна, мугIарера болхлочунга Iокхаччалца, цаI санна латкъаш бар берригаш а балха хьалаш вIаштIехьдахара кулгалхоша, партийни, профсоюзни организацеша цхьаккха новкъостал диц, яхаш.

ХIаьта а кIезига бац мехмастерске шоай декхарех дика лоархIабеш, хьаьнала къахьега нах. Царех ба моторист Н. Крывцов, токараш В. Ильиченко, А. Дятлов, слесарь Н. Максаков, электрик И. Бугаев, иштта кхыбараш. Цу новкъостий бехкагIа цхьа хIама дац укхаза юкъагIдиса латташ. Дика болх беш ва аьнна е морально а е материально а цхьа саг белгалваьккхавац царех, техника тоае йолаяьча соахка октябрь бетта денз. Из гIулакх укхаза тесса дитад.

Колхоза кертерча инженера яхачох, тамаш я колхоза юртбоахама техника лерхIача хана тоаяь йоале.

— Цу дерригнен бехке тха РАПО инженерни служба я, — йоах колхоза керттерча инженера Брюхаевецке. — ХIана аьлча, тхона могац эшача оатхалашца царга тхоаш Iалашдайта. Иштта мара вIаштIехьдалац тха е Агроснабацара гIулакх а. ХIаьта эша оатхалаш ца хилча тоалургйий техника?

Ледара лел боахаме комбайнашта, кхыча инвентара ремонт яра балхаш. Боахаме йолча кхаь тракторни бригадах цаI яц, боаггIача бесса из болх дIахьош. ХьагучогIа, цу гIулакха сагота саг а вац укхаза.

Ховш ма хиллара, бехк дIатIеи - хьатIеи бехкаш дагIарагIа гIулакх хургдац. Ха дIайода. БIаьсти гаргагIертай. Из хьежаргьяц бехкевар белгалваккхарга. Къовсамаш дита а дита, кхашкара балхаш дIадоладе ма хулла дикагIа кийчо яра тохавала веза хIара юртбоахама къахьегамхо. Из кхетадича бакъахьа хетар боахама кулгалхоша.

Р. БУЛГУЧЕВ,
Сунженски района «Комсомольски прожектора» штаба член;
А. КОЛЕСНИКОВ,
«Знамя труда» районни газета корреспондент;
М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

БЕРАЛ ИРАЗЕ ХИЛИЙТА

ДIадахача шоаттдийнахьа Нохч - ГIалгIай кооперативни техникума активи зале хилар В. И. Ленина цIерагIча Советски берий фонда республикански отделене учредительни конференци.

Конференци хьа а йийллар, къамаьл а дир Ленински комсомоле преме лауреата, «СелаIад» яхача журнале керттерча редактора йоазонхочо С. И. Чахкиева. Цо белгалдаьккхар, хIанз керда хьаьяча Советски берий фонда болх доагIача тайпара дIаболабар, из тIа-тIа дикагIа а шерагIа а бар Iалаьмате бокхха лоархIам болаш долга. Цун керттера декхар — бойлахьа, е да-нана дийна доллаше а опекунство йоацаш дисача берий йоакхо яр, царга дешийтар, цхьан юкъа баьддийрза цар вахар сийрдагIа хилийтар.

«ХIара бер иразе даха бокъо йолаш да» яха принцип хIанз а йизза кхоачаш хиннаяц вай мехка. Советски Союзе 300 эзар бер берий цIеношка, школашка - интернаташка хьалхувш а дешаш а да, 700 эзар бер кхыча дас-нанас доалдеш да. КIезига бац бойлахьа биса зIамига гражданаш вай республике а. Нохч - ГIалгIайчене царна лаьрхIа шиъ берий цIа, школа - интернат, деша даха ха йоацача берий ши цIа, берий цIа - интернат, кхыйола учрежденеш я. Ала деза, цига хьалхувш, Iеш, дешаш долча эзар гаргга дол[illegible] дуккха дукхагIдараш да-нана, е да, е нана дийна доллаше а, бойлахьа диса долга. Малаш ба берий ираз довра [illegible] бараш? Уж ба корта бохабеча малара, наркотикашта тIакхувш бола нах, шоай берех дог ца лаза ноаной, дер дайна лела дай. КIезига бала баьбац цар бераштa.

Из ийрча сурт дIадаккхара тIаберзабаь хургба Советски берий фонда болх.

Общества дикагIдола низаш оарцагIдовла деза цу даькъе нийсдалийта кхоачамбоацараш дIадахара, шелденнача берий дегашта йIовхал ялара. Хьинарегlа болх беза детдомовцаш дешаш болча Сунженски районе Ассинскерча № 2 йолча школа, Грознерча № 29 йолча школа, № 2 йолча школа-интерната, кхыйолча къайлача берий заведеней коллективаша. Теркам тIабахийта беза школа йистеяьккхача бойлахьа дисача берашта профессионально-технически училищаша, техникумаша, вузаша. Цахаддаш еча йоакхоно дерзоргда чов хинна берий дегаш.

Тахан керттердар — берий эстетически культура лакхъяр, царна луш бола кхача дикагIа хилийтар, салаIара хьалаш тоадар, берий унахцIено чIоагIъяр, физкультурно-спортивни болх шерагIа чакхбаккхар. Уж де дезараш кхоачашдара наькъаш белгалдахара бокхха теркам тIабахийтар докладчико. Цига лоархIаме дош ала деза халкъа просвещене, культура, социальни обеспечене, унахцIено лора яра министерстваша, парте райкомашей, горрайисполкомаша, общественносто.

Алсамдала деза берий фонде взносаш яра пропаганда елга. Цу даькъе дика масалаш кIезига дац. Дукхача граждаанаша шоай лоIаме взносаш еннай берий фонде. Царех цаI ва Нохч - ГIалгIайчен халкъа поэт Озиев Салман. Учебник яздарах шийна доагIа дерригa гонорар Ассински берий цIенна дIахьожадаьд цо.

— Со се берий цIагIа кхаьчай сай диъ шу даьннача хана, — аьлар конференце къамаьл деш республика халкъа поэтессас Р. С. Ахматовас. — Цудухьа дика дайзад сона да-нана доацаш дисача бера хьал. Дерригача адамашка кхайкарал ду аз: ма диталаш. бераш дега йIовхали йоакхои йоацаш. иразегIа хилийталаш цар вахар, сийрдабаккхалаш цар никъ?

Шоаш болх беча коллективаша, учрдеежнеша бойлахь дисача берашта йоакхо яра, царна кхетам балара, цу даькъе де дезарех дийцар газ чакхйоахача завода болхлочо, ворхI бера дас А. Б. Закаева, НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела Т. У. Махмудхаджиевас, МВД ИДН инспектор В. С. Завлуновас, Сунженски райисполкома председатела заместитела Я. М. Хашагульгова, НГIАССР унахцIено лорара министра заместитела В. П. Лукаша. Советски берий фонда отдела заведующе В. Шмелькова, кхычар.

Конференце дакъа лоацаш хинначар, масса раьза а волаш В. И. Ленина цIерагIча Советски берий фонда республикански отделене правлени хержар. Цун председателалла хержар С. И. Чахкиев.

Конференце къамаьл дир КПСС Нохч - ГIалгIай обкома секретара С. М. Бекова.

М. КАРТОЕВ.

«Союзавтоматстром» ВНПО Грозненски опытно-экспериментальни завода болхлошта юкъе яьржача социалистически яхье хадданза хьалха латташ а къахьегама толамаш доахаш а я монтажница, коммунистически къахьегама ударник Маматова Мария Павловна. Пхийтта шу дизад цу профессех из цига къахьегаш йола. Цу шерашка ше башха-дика производственницей общественницей хилар дIахьекхад цо коллективана.

Хьинаре къахьегарал совгIа, доккха дакъа лоац цо юкъарча балха тIа а. ХIанз цо цIена кхоачашду профсоюза цехкомеи халкъа дружинаи декхараш а.

СУРТА ТIА: монтажница М. Маматова.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС ЦК ХИННА СОВЕЩАНИ-СЕМИНАР

(Инстедоалар. Долалур 1-ча оагIон тIа).

Доакъар доаккхача, республикашка, краяшка, областашка хьайбай боахам дегIабоалабеча эттача хьала анализ а яь, хIара колхозе, совхозе, районе, областе йолча таронех пайда эцара дараш а деш, Е. К. Лигачева белгалдир доакъара база чIоагIъяра партийни а боахама а органий балха керттера лостамаш.

Хьалхарча даькъе дувцар да дIайиййнача, къаьстта а хий дехка лаьтташка дIайиййнача, доакъара культурай хьувкъам лакхбарах. Дуккхача районашка доакъара культураш кхеелга экстенсивно леладу, цар хьувкъам дегIа ца ахарах уж дукхагIча лаьтташ тIа дIа а ювш.

Цонех дикагIча тайпара пайда эца безаш хилара теркам тIабахийтар Е. К. Лигачева, хIаьта цар чотагIа укх пятилетке даккха лерхI гIоажача а мошача а доакъарах ах гаргга.

Хьайбай боахам доакъара белокаца Iалашбелга геттара ира латт.

Партийни комитеташа дукхагIа йоакхо е еза комбикормови предприятей партийни организацей балха, къаьстта теркам тIабахийта беза технологически дисциплина нийса лелаяра, комбикорм дикагIа хилийтара. Комбикорм дIанйеча паччахьалкхен приемка юкъейоалаелга сихде деза.

Доакъара база толаме дегIайоалаелга дукхагIча даькъе тийша да доакъар доаккхача къахьегам вIаштIехьбаккхареи цунах мах теларен толашагIйола методаш юкъекхувларах. Декхар латт доакъар доаккхача специализаци ярах, хIара боахаме отрядаши бригадаши вIашагIйохкарах, уж мел эшачунца Iалашъярах, подряда тIа а йиззача хозрасчета тIа а яхарах. Тешшаме доакъара база хьаярца дувзаденна дешаш, кхы тIехьа ца доахаш, юххьанцарча партийни организацешка, дерригача боарамий партийни комитеташка дувцийта могаду.

ХьатIадоагIача шера хIара колхозе а совхозе а соаххарчул 4—5 центнер доакъара единица дукхагIа кийчъе еза хIара хьайбана. Иштта мара таро хургьяц карагIдаьннар дIачIоагIде а хьайбай продукташ йоахалга дIахо дегIаккхувла а.

Доакъара база чIоагIъярца цхьана, хьайбай боахама интенсификаци яра а цун эффективность лакхъяра а керттера никъ ба производствана специализацин концентрации елга, из вай ханарча индустриальни наькъа тIа баккхар. Укхаза, опыто хьа ма хьоккхар, геттара йоккхий таронаш я. Хьайбай боахама специализаци а концентраци а яра хьалхагIа уттаьча планашка юхахьажа деза, керда таронаш, Iоаяь опыт, Iилма - технически прогресс теркал а еш, уж кхоачашъяра наькъагIа дIахьалхашкахьа аха деза.

ХIанз, хьайбаш Iангара доахача хана, дулх, шура, кхыйола продукци йоаккхача лаьца темпаш лаьгI а ца йолийташ, уж кхы а алсамъяха еза. Шера хьалхарча бетташка денз цунна тIаберзабе беза партийни, советски, боахама органий, къахьегама коллективай болх.

ЧIоагIгIа теркам тIабахийта беза бIаьсти кхашка дергдолча балхашта кийчо яра. Ха дIаяхийта йиш яц, фу кийчдара, техникана ремонт яьяккхара, кадраш кийчъяра кхы тIа эшар де деза.

Цул тIехьагIа КПСС ЦК секретара дийцар АПК предприятеш хозрасчетага а самофинансированега а йовларца дувзаденнача партийни комитетийн боахама органийн декхарех. АПК боахам лелабара кердача хьалашка ялар дизза чакхдаккхар юртарча партийни комитетий балха керттера лостам хила беза.

Юрта бу беррига организаторскин политическин болх, аьлар ший къамаьл чакхдоалаш Е. К. Лигачева, тIаберзабе беза кхачанца дувзденна дош къоастаделга сихдара, баха нах кхачан продукташца тешшаме Iалашбара. Духхьала цунца дувз советски наха перестройка политика толам баккхар.

(ТАСС).

Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совете

26 январе хиннача Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета аргIанарча заседане 1987 шера республика экономически социальни дегIайоалаяра план кхоачашъяра итогашка хьежар. Белгалдаьккхар перестройкаи социально-экономически дегIаухалга сихдареи хьакъехьара КПСС XXVII съезда, КПСС ЦК январски июньски (1987 ш.) Пленумий решенеш кхоачашъяра дIахо а гIулакхаш деш республика къахьегамхоша 1987 юбилейни шера цхьадола толамаш даьха хилар. Общественни производство дегIаахара темпаш лакхъелар, хьинарегIа кхоачашъю социальни политика. Юкъекхихьар боахам лелабара экономически методаш, лакхъелар производство кхы а технически Iалашъяреи эргаьккха тоаяреи масштабаш.

Республике гIолла промышленни продукци дIаяхьийтара план 101,6 процент кхоачашъяьй, моттигерча промышленносто — 105,2 процент. Пятилетка шин шера планови заданеегIа оттаяь хинна темпаш 1987 шера лакхийр промышленносто. ТIакхийтта ерригa продукци яьккхар къахьегама овсарле лакхъяра чотагIа. 1987 шера кхоачашъяьй хьайбай продукце паччахьалкхен закупкай план.

Бахача наха бытовой гIулакхаш дара планови заданеш 100,8 процент кхоачашъяьй, 1986 шераца нийсйича 10,8 процент дукхагIа.

Бакъда, белгалдаьккхар заседане, перестройка хьакъехьара болх хано дIадехараша ма яххара ца хилар. Производство ритмични йоацаш моттиг дIахо а хилар, цIенхашттара кхоачамбоацараш да продукце номенклатура, дикала, договорни поставкай хьакъехьа. Нормативни ханашка хьалъяь яханзар дуккха йола объекташ, материальни ресурсаш йоаеш, совлен дIаухийташ моттигаш хилар. Бахача наха товараши гIулакхаши эшара хьашташ дизза кхоачашданзар.

Министрий Совето НГIАССР министерстваш, ведомстваш, горисполкомаш, райисполкомаш декхарийла йир шоашта кара йолча предприятейи организацейи 1987 шера балха итогашка а боахам лелабара, самофинансироване, шоашка дIадодар меттаоттадара кердача порядкага йовлара кийчо яьйий а хьажа. Шоашта карайолча предприятейи ведомствайи балха дикал КПСС XXVII съезда установкаша, партеи правительстваи тIехьагIа хиннача решенеша ма яххара лакхъяра беш бола болх вIаштIехьбаьккха тоабарга хьажа.

Укх шера хьалхарча деношка а социалистически яхь вIаштIехьъяккхара болх дIаболабе, Iилма - технически прогресс сихъяра, арахецача продукце дикали технически боарами лакхбара, договорни дисциплина Iалашъяра, социально - культурни сфера материальни база чIоагIъяра дешаш кхоачашдара къаьстта теркам тIа а бохийташ.

Заседане хьежар НГIАССР Госагропрома гIишлош еча организацешка коллективни подряди бригадни хозрасчети юкъейоалаеча нийслуча кхоачамбоацарех долча дешага. Белгалдаьккхад Госагропромо, «Чеченингушагропромстрой» объединене цу деша боагIаш бола теркам ца белга. Объединене приказагIа 1987 шера 1 сентябре денз пхи организаци коллективни подрядага яьккхай, боккъалдар аьлча царех цхьаккха а болх беш яц. Циркуляраш арахецарах кхоачам а баь, объединене кулгалхоша белгалдаь гIулакхаш организаторски балхаца чIоагIданзар, хадданза тIахьожам лоаттабанзар. Коллективни подряд юкъеяхьара дешага цIаккха а хьежабац НГIАССР Госагропрома коллеге.

Министрий Совето НГIАССР Госагропрома (н. Льяновна), «Чеченингушагропромстрой» объединенеиа (н. Омаровна) тIадиллад бетта йолча хана коллективни подряд юкъеяхьара балха тIа долча кхоачамбоацарий массе а оагIорахьара анализ е а объединене ерригача гIишлош еча организацешка 1988 шера коллективни подряд юкъеяхьара гIулакхаш де а. Коллективнивни подряди бригадни хозрасчети сихагIа юкъеяхьар духьа ерригача гIишлошъеча организацешка продукци кийчъяь чакхйоаха йоккхий комплексни бригадаш хьае, бригадашта юкъе инженерно - технически болхлойи линейни кулгалхойи юкъе а бохийташ.

Халкъа депутатий городской районнии Советий исполкомашта тIадиллад «Чеченингушагропромстрой» объединене Советий территорешта йолча организацешка коллективни подряд, боахама расчет, керда тарифни ставкаш, гIулакха тIара окладаш юкъеяхьара балха тIахьожам лоаттабелга. Горисполкомийи райисполкомийи заседанешка цу дешашка хан-ханнахьа хьажа.

шера хьежача предприятеех 80 процент йолчаргара припискаш гучаяьхай, царех ца доагIаш тIерадаьккхад 5400 сом мах бола доагор, 1,9 эзар сом алапи деннад. 1987 шера цу тайпара бокъонаш телхаяра боарам лохбаланзар. Материальни рузкъа лечкъадара моттигаш дIаяьннаяц.

Объединене мелбаьб даь зе хьатIакхийтара тIехьара болх, бокъонаш телхаярах массаза а дац де доагIар, бехке бараш массаза а озац бехктокхаме, массаза а юхаметтаоттадац мухь боагIача дIа ца кхачийтарах а материальни рузкъа толхадарах а даьнна зе.

Объединене еш йола ведомственни проверкаши ревизеши кIезига пайда луш я, уж хIама кIоаргга ца тохкаш ю, хан-ханнахьа а яц, ревизионни отдела болхлой йоагIаш йола квалификаци йолаш бац. Кхоачамболаш бац мухь кхухьача автомобилийи автобусийи балха лоаттабу тIахьожам. ДIадаьккхадац автомобилаш айлаюкъе лелалга, уж телха хIамаш дIадахара гIо дац бокъонаш телхаерашта духьал деча гIулакхаша.

Министрий Совета Президиумо «Чеченингушавтотранс» объединене начальникага Е. А. Надировга цIенхаштта дIахайтад къахьеганза доходаш яхарца лоаттабеча къовсамера гIулакх кхоачамбоацаши предприятей кулгалхошкара хьадехар кIезиген долга, боахама доал ца дара лечкъораш дара, шийга кхаьчача хIаманга гIолла зе дара, ший гIулакха тIара декхар цIена кхоачаш ца дара моттигаш дIаяхара хьакъехьара болх чIоагIгIа тоабелга хьа а дийхар. Шоаш керте латтача коллективашка дисциплинеи порядоки оттаяра беррига кулгалхой персональни бехктокхаме хилар лакхде. Припискаца, рузкъа доадарца, кхом ца беш хиларца лоаттабеча къовсаме, отрасле объединене, организацей эффективни болх хулга Iалашдеча шерра экономически кхетам балареи гIулакхаш де. Гласностеи демократизацеи кIийлен тIа производственнии социальнии дешаш къоастадеча къахьегама коллективай бола лоархIам лакхбе.

Автобусаш дукхагIа новкъа ялийтареи уж лелалга дикагIа вIаштIехьдаккхареи, чотагIа къаьстта «пик» сахьаташка, пассажирашта дикагIа гIулакх дара дола хIамаш оттаде а кхоачашде а.

Министрий Совет иштта хьежар Ачхой - Мартана, Урус - Мартана, Наьсарен районашка баха туберкулез хинна цамогаш болча наха йола профилактика латтара, из чIоагIъяра гIулакхех, г. Грозне 1988—1990 шерашка индустриальни монолитни цIенош хьалделга юкъедоаладарах долча дешашка а.

Цул тIехьагIа дийцар «Чеченингушавтотранс» объединене предприятешка къахьеганза доходаш яхарца лоаттабеча къовсама хьакъехьара партеи правительстваи решенеш кхоачашъяра дечох дола дош. ТIаийцача соцам тIа белгалдоаккх «Чеченингушавтотранс» объединене припискашца, транспорто даьккха ахча шоашта дитарца, паччахьалкхен транспортах шоашта пайда ийбарца лоаттабеча къовсаме беча балха тIа цIенхашттара кхоачамбоацараш, бокъонаш телхаеш, кхыдараш хилар. 1987

ШИРДАЬННАЧА ГIУЛАКХАЩЦА—ЛИРА КЪОВСАМ

IОМАЕ МЕГАРГЙОЛА ОПЫТ

Эзар совгIа саг ва Грознерча педагогически училище деша вагIаш. ДукхагIча даькъе республика юрташкарча школашта юххьанцарча классай хьехархой кийчбеш я из. Таханарча хано дIадехкрашка хьежжа йолча дешара пособешца Iалашъяь я цигара кабинеташ. Занятешкара мукъа болча хана салаIара, урокашка кийчо яра дика Iалашъяь помещенеш я. Йоккха спортзал, актови зал, бос бола телевизораш чулатта массехк цIе уголок, йоккха столови, общежити я.

Мишта вIаштIехьдаьккхад училище кагирхошта интернациональни, патриотически, атеистически кхетам лулга? Кхоана, дийша йистебаьнначул тIехьагIа, хьехархой а хинна дIаоттараш массе оагIорахьара лакха сакхетам болаш хила ма безий. Вай къонача тIехьенах бизза бола Даьхен гражданаш кхебелга, дукхагIча даькъе, царех тийша ма дий.

Училище дуккхача хана денз болх беш я интернациональни доттагIлен клуб. Дешархоша бувзамаш лоаттаду доазол дехьарча шоай нийсархошца. ВIаши каьхаташ ухийт, хьоашалгIа дIахьа ух. Дувц шоай дешарах, шоашта карагIдувлача кхычча дикача гIулакхех. Иштта вIаши чIоагIлу интернациональни доттагIал.

Къаьстта ала доагIа училище вIашагIъеллача «Атеист» яхача клуба балхах. Ер ворхIлагIа шу да цунна кулгалдеш Саракаева Хьамзата Фатима йола. Белгалдаккха деза, кагирхой дикагIа кхетаргболчча тайпара вахарцара бакъдараш а кхувлаш клубо атеистически болх чакхбоахалга. Цу тайпара гIулакх вIаштIехьдаьккхача дикагIа дIатIаэц ладувгIараша динах доала зе.

Саракаевай хьалхаленца клубе вIашагъеллай лекторски группа. Дешархошта хьалхашка лекцеш еш динах доалача зуламах лаьца. Лекцеш, беседаш, диспуташ кийчъераш дешархой шоаш ба. Иштта, клуба тIеххьарча заседане тема яр: «МалагIа бахьан да кагирхошта юкъе хIанз а динах тешараш хилар?» Цига дешархоша йийха енаяр республикански «Атеист» яхача цIен методист Гусева Ольга Никифоровна. Кагирхоша даьча дуккхача хаттарашта жопаш тийлар цо. ЧIоагIа пайда боалаш чакхъяьлар из заседани. Цул совгIа училища дешархоша шоай заседанешка каст-каста бех Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен университета, хьехархой института Iилман - атеизма кафедрай болхлой, республика краеведчески музея болхлой. Цу тайпарча вIашагIкхетараша дуккхача хIамашта бIаргаш хьаделл дешархой. Дукха ха йоаццаш «Атеист» клубе шоаш дIаэцар дехаш дукха кагирхой баьхкар Фатима Хамзатовна йолчеи клуба президент 3 курса студентка Чинчаева Малика йолчеи. 28 саг кхы а тIакхийтар клуба членашта цул тIехьагIа.

Ялх бутт хьалха клубе вIашагIделлад «Атеист» яха самодеятельни театр. Цунна кулгалдеш ва хьехархо С. Климовский. Укх деношка шоллагIчеи кхоалагIчеи курсашка деша багIача студентий низаца С. Бадуева «Бешто» яхача пьеса инсценировка оттайир театро. КIезига хьалхагIа цу автора «ПаьтIамат» яхача спектакла инсценировка оттаьяр. Актови зале дIачувала моттиг яцар спектаклашка хьажа баьхкараш сов дукха болаш. Иштта, дIабахача бетта дешархоша шоаш кийчъяь динах юхедиса харцдараш бIаргадайташ цхьан актах йола зIамига пьеса оттайир. «Йоккхача сага Зулейха камаьрша жинаш» яхаш яр из. Пьеса чулоацам сенах латт аьлча, ше жинашца тайна я, цамогаш хиннача сага моллагIа дарба де низ кхоач ший, яхаш, нах Iехабу Зулейха. Бакъда, «дарба» мах боацаш дниц цо. Цунах тешараш а нийслу. Цар Зулейхана котамаш, таьлме дахка фуаш, ахча, даьтта, кIолдаш кхухь дарба дайтара, лазара корта гучабаккхара. Цхьан сайрийна къона комсомолец Ахьмади цун новкъостийи болх Зулейхага «дарба» дайта. Укхаза ше ма ярра хьагучайоаккх цар йоккхача сага киловзалаш. Юрта бахачарна йовз тIаккха Зулейха «къайленаш»...

ХIанз «Атеист» яхача клуба членаш дина духьала ерзаяь цхьаькха инсценировка кийчъеш ба. Цун чулоацам укх тайпара ба: макка а ваха, хьажо ва со, яхаш йIаьха мож Iохийца лелаш ва Iасолта. Маккара бена ба ер, яхаш, ши-кхо килограмм хиллал цхьа кхера ба цунга. Из кагий дакъилгаш а даьха бохабаьб цо. Цхьацца чIегилг лу ше волча веначоа. ЦIенна «беркат» тIадахь йоах Iасолта цу кхерево. Бакъда, чIагарга фуъ миссел мара боацача кхериллгах 25 сом доаккх цо. «Iасолта-Хьажас» дувцачох тешараш а нийслу. Юххера а юртарча комсомольцаша ше ма варра хьагучавоаккх из. Макка ваха а хиннавац Iасолта, бой кхоабаш ягIача жерачун Къудаса етт чурабаккхарах 5 шу суд а текха цIавена хиннав...

ХIара кIиранна атеистически темашта хетаяь радиопередачаш ю училища дешархоша.

Иштта арадувл «Атеист» яха пенгазета. Цу тIарча статьяша дувц мел зене хIама да динах тешалга. Из газет а дешархоша шоаш кийчду. Цу тIара укх тайпара статьяш еша таро хул: «Дин берашн», «Советски Нохч-ГIалгIайчен кхалнах», «Урдуви кхалсаги», «Дин медицинеи», кхыяраш.

Саракаева Фатимас яхачогIа клуба членашта боккха пайда боал «Наука и религия» яхача журналах.

А.-Г. УГУРЧИЕВ.

Мичай шо, говрий ремаш?

Тахан, шортта техника хьаяьржача хана, чIоагIгIа кIезигъеннай говрий ремаш. ТIехь-тIехьагIа кхы а нийлхлуш йоагIа уж. Нагахьа санна вай республике 1940 шера — 55 эзар, 1960 шера — 23 эзар говр хиннаяле, тахан уж 8 эзар мара яц. Дукха ба хIанз кино е цирке мара из хоза хьайба бIарга ца дайна нах.

Мел дукха нах хиннаб хьалха говр хахкарах, хьовзаярах, тайп-тайпара яхьаш чакхъяхарах Iалаьмате боккха сакъердам боалаш, цу гIулакхаца безам болаш. Цхьабакъда, цхьаннена цIаьхха керта чу ера, эшаш яц, яха уйла. ДIаболабелар говрацара тIом. Эзараш говраш дулха комбинаташка дIачуелар. ТIеххоачашийр паччахьалкхенна дулх дIачудалара цхьан-шин шера планаш, тикашка дагадеххача хана хьаэца говрий колбаса бар. Бакъда, кастта дицдала доладелар кура рапорташ, тикай прилавкаш тIара байна дIабаьлар говрий дулхах баь колбаса. «Доацар-м паччахьана а нйшад», яха кица дагадоха дезача кхаьчар гIулакх. ДIайхача керташта шийла хьацар техар.

Вай республика шин тайпарча рельефага хьежача, говраш дийца варгвоацаш чIоагIа эшаш я. Цар ремаш кIезигъяларо Iалаьмате доккха зе дир экономикана, халкъа боахама, кхашта. Хьалха цхьан говро атта деш хиннар йоккхача техника баламашта дIатIадиллар. Масала, хи фляга дIаяхьа а трактор е машина яхийта езаш хул. Доадеш долча доагора, йохаш йолча оатхалий мах ца бийцача а, мел чIоагIа Iаткъ из Iалама, лаьттанна, даьгIенашта. Нагахьа санна юккъера лаьрхIача сеца латтача тракторо боахама дийнахьа деш дола зе 55—60 сом дале, говро доадер ши сом совгIа мара дац. Специалисташа яхачогIа, хIара шин говро шера тонн доагор кходу. ТIаккха уж-м вай республике 8 эзар я. Из мара деций: говра шура, дулхи цох хьабаь колбасаи наха чIоагIгIа хоатташ а наггахьа мара тикашка ца нийслу а кхачан продукташ ма йий. Цул совгIа, паччахьалкхен бюджет алсамъяккхара доккха гIоду говраш йохкаро. Валюта луш дIаэц советски говраш Англе, Итале, Австрале, Голланде фермераша, спортивни организацеша. Дерригача дунен тIа цIи хеза я уж. Говраш лелаеча йоккха опыт Iоаяьй вайна лоаллаха ядача республикаша. БIарчча говрий заводаш я Черсий-Балкхарой, Къулбаседа-ХIирий республикашка, Дагестане, Колмыке. Дика латт из болх Краснодарски Ставропольски краяшка, Ростовски областе. Цу вай цIераш льхача моттигашка лаьрххIа говраш хехкара хьаяь ипподромаш а я. ТIаккха мишта латт из болх Нохч - ГIалгIайчене? Цу хаттара жоп лахар духьа Грознерча паччахьалкхен республикански конюшне кхаьчар тхо.

Цун хьалхара очередь хьалъяь пхи шу да. Тахан цун кхийнашка 220 говр латт. Царех ахаш совгIа конюшне ший доалахьа я, вожаш Советски района «Керда вахар» яхача колхозера хьайоалаяь я. ХIана? Мегадац цигарча колхозашта дIадахача шера говрашта ма эшша доакъар Iалашде.

— Хьайоалаяьча говрех, бакъилгех цхьаяраш сов чIоагIа гIелъяларах дика дIалела могаш яцар, — яхаш дувц конюшне директора Хожаев Альмана. — Тхоашта могар дир оаха уж ворал ца йойта. Ши бакъилг мара дIа ца къасташ, вожаш кIалхаръяха аьттув баьлар.

ЦIена, сийрда, йIайха я кхийнашка. ХIара говр къаьст - къаьстача «фусаме» латт. Царех хIаране цIи, яь моттиги хан, даь-наьна цIераш йовз А. Хожаевна. Доккхал деш дувц цо башха дикача говрах — Фокусах. Соахка Черсий - Балкхарой АССР Министрий Совета приз яккхара хетаьчча яхьашка дакъа лоацаш хиннай из. Цхьаннена а — е говраш хахкарга хьажа баьхкарашта а, е специалисташта - тренерашта а дага а дацар хIанзалца сага вIалла йий а ца хайнача Фокусо толам боккхаргба, аьнна. Цо гаьнна тIехьайнтар ерригача Советски Союзе, доазол арахьа дика йовзаш йола Гариб, Санжалей, Сатания яха говраш.

— Яхьаш чакхъяьнначул тIехьагIа хиннача аукционе 15 эзар сом мах оттабир Фокуса, — аьлар А. Хожаева. — Цхьабакъда, оаха из йохка тиганзар. Шоаш хьажал, мишта карардалийта мегаргда ер санна хоза хьайба?

Тхогахьа хьахьеж Фокуса хьаькъале бIаргаш. Цхьан моттиге ца лоатталуш ловз цун дегI. КIезига дIаховаьлча шийна хьалхашка тессача аьлах церг хьокхаш латт кхо шу даьнна Беслан. Директора дувцачогIа, кастта Фокусал дикагIа йодаш хургьяз из.

— Цхьабакъда, тха эггара йоккхагIйола уйлаш Беслана нанас яьча йишийца Безамца яхачунца ювзаенна я, — йоах А. Хожаева. — Тахан конюшне мел йолча говрел толаш я из. ЗIамига яле а, ядара чIоагIа а кIаьдъяьлар фуд ца ховш а я.

Тахан а тIехь моллагIйолча яхьашка араялийта мегаргйолаш я Тонита, Карагез, кхы массехк говр. Шоай ха хьатIакхачарга хьежаш я уж. Конюшне декхар: говраш ебаяри цар фу тоадари. Цул севгIа шерра дIабахьа безаш ба спортивни болх а. Тахан цу даькъе хьинаре къахьегаш ба керттера технолог С. Алмазов, зоотехник А. Бадиев, тренераш Б.-Ч. Малочаев, Т. Волкова, говраш лелаераш А. Зубайраев, Р. Петросов, кхыбараш. Царна новкъостал деш ба говрий спорта тIехкувш бола бIаьш кагирхойи дешархойи. КIезига бац энтузиасташ районашка а.

Соахка 80 эзар сома маьха пайда бе безаш яр конюшне коллектив. Из план цкъан ахаззи кхоачашъе аьттув баьлар цун.

— Цхьацца халонаш ецаре, хьабаь пайда тоъал дукхагIа хургбар, — йоах А. Хожаева. — Новкъа дале а, тха болх юхатетта бахьанаш ди тIехьа дукхагIа хинна мара, кIезиглуш дац.

Конюшне хьалхара аргIа хьаеллача хана, 800 гектар оахаш дола лаьтта хьакъоастадаьдар говраш лелаерашта. Цига дIабувра кен, тайп-тайпара баьцаш. ХIара гурахьа шортта доакъар Iалашде вIаштIехьдоалар, комбикорм, йол, ча дехаш цхьаннена а корта бетта безаш хилацар. Кастта хувцадала доладелар сурт: цкъа цаI, тIаккха шоллагIа чIегилг йоаккхаш, хинначох диълагIа дакъа мара ца дуташ, дерригa лаьтта дIадаьккхар говраш лелаерашкара. Из даьраш хьалха хиннача юртбоахама министерства кулгалхой бар. ГIулакх дикалгахьа дерзийтара къахьегаш бац хIанзарча НГIАССР Госагропрома кулгалхой а. Лерг хьокхаш бац уж конюшне коллектива лоткъамашка. Кхы а да бIарга яха хIама санна, коллективана къувла хIама: конюшне территоре тIа бахача нахагара хьайбаш дIанйдеча пункта кхийнаш латт. Уж укхаза хьалдаь дукха ха я. Гонахьа бахача наха яхачогIа, цхьаккха пайда ца беш, дукхагIйолча хана даьсса, тIехнахьа чIега бохаллаш латт уж. Соахка бIарчача шера укхаза хьайицача хьайбай дозал — 2 тонн! Сенна леладу цу лоадам боацача гIулакха йоккхача фермана тоъаргдола кхийнаш? Тхо цига долча хана, хаьхо веце, кхы дийна хIама дацар доахан дIанйдеча пункта коа. ТIаккха мел накъадаргдар уж кхийнаш конюшне болхлошта.

Лакхе ма аллара, конюшне хьалхара аргIа хьаяь пхи шу да. Цох дIадахад миллион сом совгIа. Цхьабакъда, ерригa комплекс хьалъяь чакхъяккхара кхы а 480 эзар сома маьха балхаш де деза. Сихха эшаш да говраш чулоаттаю доккха кхий. ХIанз а йоацаш я ипподроме ухаргболча наха эша трибунаш а.

— Шера 5—6 яхь мара чакхъяккхац оаха, — яхаш дувц А. Хожаева. — Нагахьа санна, Кавказерча кхыча городашка санна, дика кийчъяь ипподром яларе, хIара кIирагIа цхьацца яхь чакхъяккха йиш хургьяр тха. Ховш ма дий мел дукха нах ба говраш хахкарга хьажа безам болаш. Мах къовсаргбацар цар билетех. Дукха ха ялалехьа, шийх дIадахар меттаоттадергдар конюшне, паччахьалкхенна цIена пайда а бергбар. Амма хIанзарчоа цунна уйла еш саг вац.

Шеко йоаццаш, тахан новкъостал эшаш я республикански конюшни а республикера цун дуккха филиалаш а. Дийнде деза цхьан хана вай республике иштта зиза даькка хинна мухь кхухьа, хохкаш йола говраш лелаяра гIулакх. ТIехьа ца тетташ, укхаза шоаш дош ала деза партийни, советски, боахама кулгалхоша. ТIаккха юха а говрий ремаш йовдаргья вай дьгIенашка гIолла.

М. КАРТОЕВ.

СУРТА ТIА: Советски Союза Турпал Х.-С. Ч. Дачиев, говраш лелаераш, 1-ча разряда спортсменаш О. Гудилини С. Малочаевн.

ЦА МАЛАР—ВАХАРА ХЬИСАП

МАССАНЕ ГIУЛАКХ

КПСС XXVII съезда решенеш тIа белгалдаьккхад корта бохабу малараш меларцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабелга дерригача советски халкъа гIулакх хилар. ЦIаккха а мел ца болийташ къовсам лоаттабе беза цу зенеча гIулакхаца, аьнна.

Алкоголизмо сага моральни юхь-сибата Iоткъам бу, цо новкъарле ю хургйолча, йолаш йолча тIехьенна, дезал бохабу. Корта бохабу малар меларо нахага доккхий зуламаш дайт, балха ханах нийса пайда эцийтац, цо лохъю къахьегама овсарле, балха тIа дукхагIа брак хулийт, авареш яйт.

Социалистически паччахьалкхен строяца цхьаккха дича товш дац корта бохабу малараш мелалга. Къаьстта социально-экономически даькъе советски общество дегIайоагIача хана.

Корта бохабу малар бахьанце 1984 шера г. Назране йий дохкача бара чу Ханакиевеи Кациевеи урсаш дийтта вийра Д. Тумгоев. Из бахьанце Назрановски халкъа судо 10 шу набахта чувалла суд йир Ханакиевна, хIаьта Кациевна 5 шу.

Алкоголизмацеи корта бохабу малараш меларцеи къовсам лоаттабарах тIаийцача документаш тIа белгалдоах духовни а нравственни а саг дегIава ерригa тароиаш йолча таханарча хана коммунистически морала принципаш лархIа езалга боккхача лоархIаме хилар.

ХIара коллективе хьадда къовсам лоаттабе беза корта бохабу малараш меларашца, прогулаш ерашца яхаш белгалдоах коммунистически парте. Закона беррига низ тIабахийта беза цу тайпарча нахза.

Доккха политически маIан дола социальни декхар лоархI 1985 шера КПСС ЦК баьча Соцамо корта бохабу малараш меларашцеи алкоголизмацеи къовсам лоаттабелга. Укхаза духхьал паччахьалкхени общественни органаша лоаттабача тоъам болаш бац из къовсам, дерригача советски халкъа, эггара хьалхарча даькъе коммунисташа.

Цхьаннех а хилац безам а болаш алкоголик. Ушало санна чуоз цо саг. Цудухьа алкоголизмацаца къовсам лоаттабара йолаш йолча ерригача а таронех биззагIа пайда эца беза.

Сунженски центральни районни больнице плотник волаш къахьегаш ва С. КIезиг-кIезиг мелаш корта бохабу малараш мела ваьлар из. ХIаьта йоккха юкъ ялалехьа хIара дийнахьа из «баьццара дохьаж» ца мелча болх хьа ца булача кхаьчар. Больница хозяйственни болхлоша ханнахьа ахка ца вохийташ соцавир С. коллективa вIаштIехьдаьлар из кIалхара ваккха. ХIанз С. вIалла молаш а вац.

Юристашта меттел дуккхача наха а дика ховш да дукхагIдола зуламаш корта бохабу малар маларца дувзаденна долга. Специалисташа яхачогIа 60 процент къоалаш делга, 75 процент нах боабелга, 90 процент хулиганство лелаелга корта бохабу малар менна болча наьха карагIа хулаш да.

Масала, 1986 шера Къулбаседа-ХIирий АССР г. Орджоникидзера шоай гаргара саг волча НГIАССР Карабулак яхача поселке саг йоагIача венав массехк саг. Цигга корта бохабу малар меннад цар. Менна хиннав «Жигули» яха машина лехкаш царца хинна новкъост а. ЦIаболхача хана духьала йоагIача машина тIатехай цар шоай «Жигули». Цигга виъ саг веннав. ХIаьта царца хинна водитель дийна висав. Назрановский районни халкъа судо 11 шу набахта чувалла суд яьй цунна.

Тахан перестройка еш вай дохкача хана цхьаккха тайпара ла йиш йолаш дац корта бохабу малараш мелалга. Цудухьа шерагIа къовсам лоаттабе беза цу зулам доалача, беркат доацача хIаманца.

С. АДЖИГОВ,
Назрановски района юридически консультаце адвокат.

ПЕРЕСТРОЙКЕ ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

ЦУН СИЙ ДУ

Урус - Мартана района «Труд» яхача совхоза хIанзарвар виьлагIа директор ва. Кулгалхо ца отташ хиннаб из боахам. Шоай лоIамагIа дIабийннабац уж. Ши шу хьалха мукъавалийтар цига хинна кхоалагIа директор. Тийша хьанга дIалургба из беха боахам? Из хаттар эттар. Цу гIулакха тIа баха гIертараш боацаш кIалдиса хIама дацар. Бакъда, хIанз гIалат бовла бокъо яцар директор харжара. Цу хана дIайолаеннача перестройка ше къаьстта дар хьалхашка дера.

Дош соцадир Бекмурзаев Сайд - Мохьмад Абдуллаевича тIа. Анкетни даннеш дика хиларагIа хинна Iацар из «Труд» яхача совхоза директоралла оттаве хержар (къона коммунист, образованни саг).

РАПО массаза а лургья цу е вокх номенклатурни болхлочох йола сведенеш. Из а ца деш, воддаше а совхозе ваха лаьрхIар аз: дувцаш хозачул, шийна бIаргадайча дикагIа да. Кхы цхьаькха а дар. Бекмурзиев во вувцаш тайп - тайпарча дистанцешка анонимни письмош ухийтар. Цар тIа дувцар керда директор ледара ва, хинна болхло вац, из могаваьв района кулгалхоех волча цун гаргарча е вовзаш-везаш волча саго, яхаш.

Из бакъдий хьожаш моттигаш а хилар. Банъхиланзар. Цул совгIа, техкачох гучадаьннар дувцача цхьан справка тIа белгалдоаккхар из директоралла эттача хана денз совхоза гIулакхаш тоадала доладалар. Из бакъдеш да района сводкаш тIа «Труд» яха совхоз тIехьаюсаш хинначара хьалхалатташта юкъе ялар а.

ХIанз сайна бIаргадайначун а хезачун а уйла йича, аз кхетадир, цхьан оагIорахьара перестройка хьалхьоаваьча цу кердача директорен, вокх оагIорахьара, совхозе шоашта бIайха бIи беллача аьл-дит долча каьхаташ тIара уйлаши вIашкакхохкаялар. ГIулакх данне а дацар керда директор цхьанне хьаллацар. ХIаьта анонимкаш-м хIанз а дукха кхоач почтальонашка.

Бакъда, дог ийкха хинна коллектив шийх бIуборгболча яккхара шаьра никъ хиланзар кердача директора, дукха нийсъелар духьаленаш.

Совхоза боахам бовзара дукха къахьега дезаш дацар: совхоза контора гонахьара сурт нийрча дар. Гоннахьа тIаьнна йоархIаш, баIаш, кIомал бар. Кхы а унзарагIа дар фермашкарен бригадни станашкарен сурт.

— Эггара хьалха цох бIаргкхийттар Бекмурзаева, — яхаш дувц бригадни агронома, къахьегама ветерана Ахмадов Дадаша. — Беррига нах оарцагIбаьхар цо уж моттигаш йоархIех цIенъяра.

ХIара Iуйрийна, болх дIаболабалехьа, делкъийга хIама дуача хана, салоIача деношка конторе гIулакхе болча наха, специалисташа, «зIамагIйолча комсоставо» мангал хьокхар.

Бекмурзаева шерра кес лоацаш а цIена а хьокхар монгал. Цо мангал хьекхача цIенлора лаьтта. Из зийр наха. Цул тIехьа ца биса гIерташ болх бора къоначa керттерча специалисташа а — Зелимханов Шахбана, Астамиров Ширване, Джукалаев Вахас, бригадираша Хажаев Валида, Им Николайс, бешамаш лелаераша Эжиева Зарас, Умарова Зулайс, хьайбаш леладераша Эскиева Энисата, Алиев Мугдана...

Царца — коммунисташца, комсомольцашца, моттигерча Советий депутаташца — бувца мотт корабир кердача хьакима. Совхозе хиннача цу дог цIенача, дикача дагарча нахаца тарвелар из, царца оагIув биллар. ДегIаухачара сецача хана хьахинна дуккха шодамаш хьадаста дийзар.

Цхьа барт хинна дIабоabennача цу наха лаьтта тIайоалараш хинна ца Iеш, дукха гIулдамаш хьекхар. ЙоархIаш санна, телха дар кулгалхоштен болхлоштен юкъера гIулакхаш а. Уж тоаде йоархIаш хьокхачул халагIа дар. Нах вIаши къехкаш, хийра бар. Из дар цар дагадар цаI ца хилар. Сомий къона бешамаш латаш яцар, хIана аьлча хила ма йоагIара дIаегIаяцар уж; довкъашта кIалхарча лаьтта дIайийна свеклаш хьахьувкъацар, хIаьта а уж хIара шер-шера дIаювра; кхоачамхиллал хьайбашта доакъар кийчдаь ха дагаягIацар укхаза цхьаннена а: иштта мара дагаягIацар наха цу доллача хIаман дирекце йоакхо еш хинна ха а. Цудухьа хьадечох дог ийкхадар наьха. ТIехь - тIехьа дукхагIа зе хулар боахама...

Производстве дика болх бераш хьаллаца, техника эца, нах чу баха цIенош хьалде, наькъаш дахка а тоаде а ахча эшар. Пайда баккха безар! Из баккхара никъ цаI мара бацар. Из дар къахьегарах бухсоццаш хьахинначох доагIар далар. Иштта къахьега эггара хьалха раьза хилар къахьегама ветеран, тракторни бригадана ткъаь пхиъ шера кулгалдеш вола Шаипов Ахьмад.

— Iа яхар оаха дергда, — аьлар цо директорга. — Бакъда, договорагIа ма доаггIара тхона техника, транспорт, инвентарь, удобренеш хилийталахь.

— Со вицлургвац, — аьнна кулг дIакховдадир цо бригадирага.

Цхьан нарядагIа болх беча бригаде гIулакхаш мишта лел зувш бар совхозе берригаш а. Бакъда, царел массарел а чIоагIагIа директор ше хьожар цунга. Из цо дIадоладаьча гIулакха лоархIаме дар.

Дуккха тайп - тайпара гIулакхаш доллаше а ялат кхедераша фу ду хьажа ха корайоагIар цунна. ХIаьта уж хьинаре къахьегаш бар. Ха дика этта гIадбугаш хIама а дацар. Бакъда, лаьттах беркат доал цунна деча гIулакхага хьежжа. Иштта дар Бекмурзаевна хийтар. Шаипова бригада хьинаре къахьегаш яр, из зехьа а довнзар. Гектара тIара 31 центнер йолаш ялат чуийцар, шу хьалхагIа хинначул 10 центнер дукхагIа. ХIаьта дерригача лаьттара даьнна ялат 3000 центнер дукхагIа хилар.

Кхывар производство шерьяра ялатах ахча эца гIертаргвар. Иштта безам бар Бекмурзаева а. ТIаккха фу перестройка хургья цох, нагахьа санна наьха хьаштий йоакхо ца йой? Цо дуккхабараш цецбаьхар паччахьалкхен маьхагIа механизатораштен хьайбаш леладераштен хьатта кIа оза доладайтача. Совхозе лечкъа баьхка «яздещ хиннараш» оарц даккха кийчбелар, Бекмурзаев халкъа рузкъа доадеш воал, яхаш латкъа.

Болхлошка цу шера поощрени лоархIаш 1060 центнер кIа кхаьчар. Из да а дар бокъонца дола халкъа рузкъа.

— Иштта гIулакх даро къахьега безам болийтар наьха, — йоах механизатора Мерзиханов Сайд - Мохьмада. — ДIадахача шера оаха кхы а дикагIа къахьийгар. Гурахьа дувш дола ялат кхы а дикагIа хьийкъар. ХIанз из хIара гектара тIара 45 центнерага кхаьчад! ТIаккха из хул Бекмурзаев директоралла отталехьа хинначул 7200 центнер дукхагIа. Ялата кхоалагIа дакъа дика къахьегарагIа материальни поощрени лоархIаш из кхедаьча болхлошка кхаьчар. Дукха ахча кхаьчар царга паччахьалкхенна дIаденнача ялатах а.

Къахьегарах доагIар — из боалача пайдан синоним я. Бакъда, из дIанийсде деза кхетаме, перспектива йолаш.

Бакъда, директора цхьанне а хIама аргдацар нагахьа санна цо совхоза чIоаггIа эшаш йола сом лоаттабу хранилище яра ахча дIадахийтача. ДикагIдар сага фактор хьалхьоаярга из дIадахийтача.

— Духхьала хIанзарча пятилетка хьалхарча шера поощрительни кхы тIа луши премеш йолаши 583 эзар сом ахча делар, — йоах керттерча агронома Зелемханов Шахбана. — Из иштта денпадале а баь цIена пайда 350 эзар сом хилар.

Сенга дIабахийтар из эггара хьалхарча аргIана? Нах чу баха цIенош хьалдарга дIабахийтар. Иштта де йоах хано, перестройка. Касттлашха центральни усадьбе хьалдир шозза вIаштIара даь цIенош, еррига а йиъ квартира а йолаш. ХIаьта эша квартираш иттаза дукхагIа я. Царна юкъе ба специалисташ, кулгалхой. Нагахьа санна, ши шу хьалха уж цIенош хьалдаь даларе, уж кхоачаргдар хьакимашка. ХIанз уж дIаденнад социальни нийсхонагIа ма доагIара, уж эггара хьалха доагIараштa: совхоза водитель волча Дамагов Абубакара, дояркана Исаева Мадинана, экономиста Хибиев Доккийна, болхлочоа Сардалова Зарайна.

— Кхы а хьалдергда оаха цIенош, — йоах Сайд-Мохьмада. — Укх шера хьабоалача пайдах ах цIенош хьалдарга дIабохийтаргба. Шишша квартира чуйола пхи цIа хьалде лерхI оаха. Уж хьалдергда центральни усадьбе, тика, столови, берий беш а йолаш болхлой поселок хьахулаш латтача. Укхаза яьккхай 45 эзар сом дIа а дахийта артезиански гIув. Цу чура доагIа хий кхоач Оалхазара юрта бахача нахага а. ХIаьта дукха ха йоаццаш а тIехьа юрта бахача наха хий кхухьар цистернашка.

ХIаьта шийна даь гIулакх довз сага, дика даьчоа дика де гIерт. Масала, 370 гектар хулача лаьтта дIадийнача баьцадаарех ахаш доадир ша теха, дукхагIъяраш помидораш а йолаш. ЧIоагIа халахетар хилар цох директора. Партбюро секретараца Казаев Мохьмадаца, профкома председателца Аслаханов Баудеца бригаде ухаш, нах оарцагIбаьхар цо. ХIаьта болхлоша кхетадора цунна хинна халахетар. ХIаьта баьцадаараш дIадийнадар свеклашта метта, уж дIаде хала мукъа а баьккха. Дага мел хиннар дохадора Iаламо даьча цу зено. Цудухьа оарцагIваьннавар уж кхоъ.

Массанахьа а болхлоша хьаллаьцар уж, «Оаш рассада Iалашйой баьцадаараш-м хьувкъадергда», аьлар царга бIубенна болхлоша. Керда йиллача бархIе а бригадо дIадоладир доадаь баьцадаараш юхаметтаоттадара гIулакх!

— Рассада хургья, новкъостий! — дош делар директора.

— Из хала дена шу толаме чакхдаьккхар баьцадаараш кхедераша. План 123 процент кхоачашийр, 207 эзар сом пайда бир. Эггара доккхагIа дакъа лаьцар Хатаев Валида кулгалдеча бригадо. ХIанз Хатаев баьцадаараш кхедеча цеха начальник ва. Цу тайппара, наха совхоз хьалъэйеш санна, совхозо нах а лакхбу. Хатаев санна бола перестройка дIакхухьа совхоза производства керттерча доакъошка кулгалде оттабаьраш кхы а ба «Труд» совхозе.

РАПО вахар со совхозе хиннaчул тIехьагIа. Кердача директора хайнад коллектив кхотае, барт тоабе, производство вIаштIехьяккха, яхаш, цига сайна дувцача хана, из бакъдеш корта лестабе мара безанзар са...

О. ДЖУРГАЕВ.

ГАИ болхлоех а юхаувзалац со цох мо, — аьлар сога Назранерча Баку-Москва яхача наькъа перекрестке латташ волча цхьан вовзача къоначa шофера.

Ший бе йоалла къоарза гIадж а айяь, юхасоцайир цо гIеттача санна йоагIа цхьа машина. Корта а эгабеш дукха лаьттар из кабина чура Iоваьннача шофераца къамаьл деш.

НАЬХА ЛОВЦА

— Малав из, хIана кхер хьо цох? — хетт аз сайна юхелаттачунга.

— ЧIоагIа бехк боаккхаш саг ва из хьарцахьа хIама бIаргадайча, — аьлар цо.— Цкъа цо цIийвалийтача денз сиха хахка вахьац со машина.

Иштта шишболаш, ше волча метте наькъа тIара дисциплина лораеш, водителашта хьехам луш, ший пост тешаме лелаеш саг ва автотранспорта тIахьожамхо Костоев Султангири. Зув аз: цун наькха тIа улл «Къахьегама ветеран» яха медаль, цунна юхе—«Халкъа дружинник» яха значок. Общественни автоинспектор а ва из.

Дукхача шерашка милице органашка болх а баь, 1965 шера денз цу вай ювцача посте латташ хьавоагIа Султангири. Сийлен грамоташца, ахчан премешца белгалбаьккхаб цун къахьегама никъ.

Къаьстта теркам тIабахийта лелабу цо къа ца хьегаш доходаш яха Iемача нахацара къовсам. ЦIена кхоачашду цу хьакъехьа долча Указо шийна хьалхашка оттадаь декхар. Цун дежурство йолча хана сом ший киса долла лоархIавеш «автобусник» дукха нийслац наькъ тIа.

Массарел хьалха хьавоагIа Султангири ший посте, массарел тIехьа чувода. Цудухьа цунна дукхагIа гу, дукхагIа наха накъавоал. Соахка Iай дар из. Чуваха, аьнна, из араваьлча гарре шелало эга а еш латта цхьа йоккха саг бIаргаяйра цунна. Хайра гаьннара йоагIаш йолга. ДIатIа а ваха хаттар дир. Из хиннаяр Ставрополера Игнатьева. Автобуса тIехьайиса хиннаяр из.

— Ца вовзача сагаца бийсан дIайодачул гIойле я хьона, со волча бийса а яьккха кхоана Iуйрийна эггара хьалха йодача автобуса тIа а хоаяь аз Ставрополе кхоачийтаргья хьо, — аьлар Султангире. — Автобуса чу хIама йиса йий хьа?

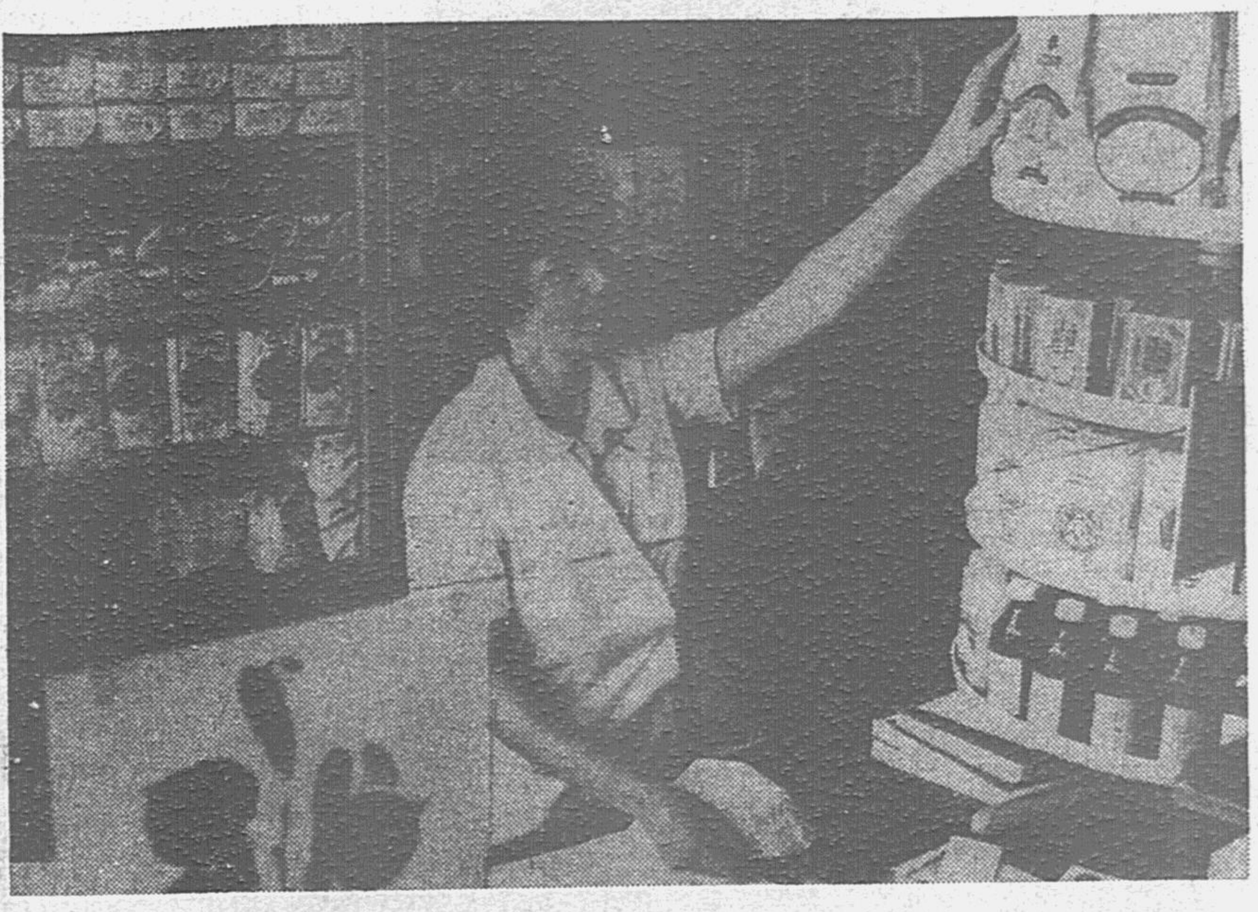
— Инсаяц, — аьлар йоккхача саго.

— Ший машина тIа хоаяь чу а йига, ше яьххача тайпара Iуйрийна дIаяхийтар цо из. Ше автобуса тIа халехьа дукха лаьттар йоккха саг Султангирена баркал малагIча дешашца аргда ца ховш.

— МоллагIча балха ше вале а эхь-эздел леладеш, наха накъаваргвола оагIув лелаеш, хила веза саг, — аьлар Султангире.

М. ЗАНГИЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Болгари — баьцех дарба делга шерра юкъекхувлача мехкех цаI. Укхаза хIара шера 7 эзар тонн совгIа дарбана баьцаш гулъю къаман фармацевтике пайда ийбарай экспорта дIаяхийтарай лаьрхIа. Болгарски фитологаша дерригача дунен тIа цIи хеза йола 60 совгIа дарбана препарат хьаяьй. Царна юкъера Советски Союзе дика йовзаш я «нивалин». «бронхолитин», «кратемон», трибестан».

НРБ хIара шера дукхагIа хул баьцех яь молхаш йохкаш йола аптекаш. Софие хинна ца Iеш, мехка кхыча городашкара моллагIча кхачан тикашка йохкаш я вIашагIъэяьча баьцех, хьандаргех, кхыча баьцех даьча чаь коробкаш, хIаьта уж баьцаш чIоагIа дарбане лаьрхIа я.

СУРТА ТIА: столица баьцех яь молхаш йохкача цхьан аптеке.

БТА — ТАСС сурт.

Мексикански калейдоскоп

Хургйий квартираш?

Нагахьа санна хIанз хьалдеча тайпара мара сиха нах чубаха цIенош хьал ца дойя, 2000 шу тIакхоачаш чубаха фусамаш йоаца, низкъалча хьал тIа биса нах хургба Мексике 18 миллион саг. Цу халача хьалах дийцар «Насиональ» яхача газета интервью луш Мексика Къаман автономни университета архитектура профессора Рамон Варгаса.

Фусамашца баха нах Iалашбара, — аьлар цо, 15 шера Мексике хьалде дезаргда уил тIеххьарча 400 шера даьраш миссел цIенош, кхыча тайпара аьлча, Мехико санна йола ши город хьалъе езаргья.

Тахан кхыметтел вахача хиланза даргдоаца хIамаш доаца, сиха тоае еза фусамаш йола 50 миллион мексиканцаш хилар теркалдича, тIаккха дика кхетадергда фусамашца нах Iалашбара проблема кхоачашъяра Мексика мел гаьна я.

ХЬАЬРЧА ДЕКХАРИ МОЦАЛИ

1970 шера денз 1985 шерага кхаччалца хьаьрчача декхара процентай чотагIа Мексикас дунен халкъашта юкъерча банкашта текхад 115 миллиард доллар. ДIадахача шера хьалхарча ялх бетта кхы тIа доазол дехьарча финансови организацей счеташ тIа дахийтад 6,5 миллиард доллар. Бакъда из даьдар аьнна мехкага хьаьрча декхар кIезигденнадац. ХIанз укх сахьата доаллар 105 миллиард доллар да. Болх беш волча хIара мексиканцага доалла юккъера лаьрхIа доазол дехьарча банкай декхар 5 эзар доллар да.

Тахан декхарах доагIа проценташ дIададалара Мексикас хIара минута 17 эзар доллар текха деза. Цу декхараша цун финансаш бахача наьха керттера хьашташ кхоачашдулургдоацача оттаю.

«Эль соль де Мехико» яхача газета даннеегIа хIанз кер бизалца даа хIама доацаш 66 миллинон саг ва. Кхачан кхоачам ца хилар бахьан долаш хIара шера Iодеча ши миллион берах 100 эзар пхе шерага кхачалехьа ла, миллион бер физически хьакъалан лерттIа дац.

Экономисташа яхачогIа, нагахьа санна декхар укх гарггарча хана дIа ца токхе, мексикански къахьегамхой хьал кхы а вогIа хургда.

СТРАУСА ЦIОКАХ ЯЬ... ТУФЛЕШ

Нагахьа санна шуга совлен 500 эзар песо (250 сом гаргга) ахча дале, тIаккха цу ахчах мексикански иккий пхьарагара Бенито Алеман Салазарагара воатагара цIокх яь геттара хоза туфлеш эца йиш я шун. Нагахьа санна воатагара цIокх яьраш шоана ца езе, тIаккха дон Бенитос шун безам болла кога гIирс бергба шоана, бIехала, бога пхьида, акула, е кхыметтел страуса а цIокх.

Мексикански иккий пхьара болх цхьадолча даькъе художника балха тара ба, геттара хоза, бега хул цун кулгаша хьабаь кога гIирс.

— Туфлеш хьаеш дий бийсен даккха деза, — йоах мастера.— Цкъаза дукхагIа а. Деррига а хIама хьаде безам халарга хьежжа да. Маьхах лаьца аьлча материал хала хьае езаши болх чолханен хиларга диллача, из боккха бац. ХIаьта эца саг воацаш со вусаргвац.

Бакъда, новкъа хет сай говзал аз йовзийтаргйола саг воацаш се волаш. ХIанз кIезига ба кагий нах иккий пхьара говзал езаш.

Мехико.

Александр ЛЕСКИН, АПН соб. корр.

ДУНЕ ЦХЬАН КIИРАГIА

КЪОВСАМ ЛОАТТАБЕЧА ХЬАХУЛ ТОЛАМ

Москвеи Вашингтонеи дувца доладаьд гаьна кхетар юкъерча боарамеи кIезигагIеи дола ракеташ дIаяхара хьакъехьарча 1987 шера 8 декабре паччахьалкхенашта керте латтараш Вашингтоне вIашагIкхийттача хана кIал кулгаш яздаьча СССР-аи США-неи юкъерча Договора ратификаци ярах дола дош. Вайцига из чIоагIа лоархIаме а бехктокхаме а дола гIулакх леладер СССР Лакхехьарча Совета Президиум я, ВIашагIкхийттача Штаташка — американски конгресса сенат. Юххьанца Договорага хьож СССР Лакхехьарча Совета Союза Советеи Къаман Советеи кхыча мехкашцарча гIулакхашта йола йоагIийоагIа комиссеши кхыча мехкашцарча гIулакхашта, разведканеи герзашцарча низий гIулакхаштеи йола сенатски комитеташи.

Ядерни герзий бIарчча класс дIаяккхара хьакъехьара Договор санна долча исторически документа ратификаци яро цу цIенхашттарча паччахьалкхен процессе дакъалоацаш бараштa боккха бехктокхам тIабожабу шоай мехкий халкъашта хьалхашка божабаь ца Iеш, дерригача дуненна хьалхашка а. Духхьал цу позицеш тIара хьеж советски нах цу лоархIамеча актага. Кхыча тайпара хила йиш а яц из-м. Гуш ма дий Советски Союзо, социалистически мехкаша низаш тIатеIIа оарцагIдахар, машар безаш долча кхыча низаша хьинаре хьаллацар бахьан долаш, СССР-еи США-и кулгалхошта юкъе чIоаггIа диалог хиннaчул тIехьагIа, цу даькъе лакхерча боараме хинна кхозза советско - американски вIашагIкхетар а долаш, тIатеIIа дипломатически переговораш яьчул тIехьагIа адамле ядерни кхерам айбаларен планетана демилитаризаци яреи юкъ екъалучча кхаьчалга.

ДукхагIбола дика уйлаш йола американцаш а иштта тIехьа ба сихагIа Договора ратификаци яра, хIаьта дукха сенатораш дог тийша ба март бутт болалуш цунна ратификаци ергхиларах. Конгрессе дискуссеш йолча хана де дезар хьалхадаккха а гIерташ, президента Р. Рейгана цун шинна палата цхьана яьча заседане мехкарча хьалах йола традиционни послани дIакхайкаьй. Цо белгалдаьккхад, РСД-РМД хьакъехьара Договор «исторически лоархIам болаш долга, хIана аьлча цу тIа белгалдаьд ядерни герзаш кIезигделгеи герзашта тIахьожам лоаттабара исторе чухь эггара гIожагIа йола проверка режим юхаметтаоттаелгеи, цунна чуйоагIаш хьалххагIа хоам ца беш инспекци яра массехк форма а йолаш».

Цхьабакъда, РСД-РМД хьакъехьарча Договора болаш ба. герзаш кIезигдара процесс дегIайоалаелга дохаде безам бола чIоаггIа влиятельни бола моастагIий а. Уж ба эггара хьалха, шоай хьал тIема - промышленни комплекс тоаярца дийза бола нах. ХIаьта царех болча сенаторий группа къайла кхахьан Договора ратификаци елга дохаде лерхIаш йола шоай уйлаш. Кхыча мехкашцарча гIулакхашта йола сенатски комитет болх бе йолаеннача хьалхарча дийнахьа ультраконсервативни сенатора Дж. Хелмса дIакхайкаьй дикка йоккха меморандум. Цу тIа Договора дуккхача аспекташта хаттараш увттаду цо. Из да «шолхача глобальни нулах» долча Договора геттара аьттехьара бараш гуччахьа торпедировани е гIертилга. Из деча хана тIанийца документ боккха исторически лоархIам болаш долга кхета а деш американски ультра кхераш я РСД-РМД хьакъехьара Договор, стратегически наступательни арсеналаш ахаш кIезигьяр, космосе герзаш доахилга дIадаккхар, ядерни герзашта тохкамаш делга соцадар санна йола решенеш радикальни практически кхоачашъяра наькъагIа эггара хьалха баьккха гIа хинна дIаоттар.

Аьттехьара барашеи военно - промышленни комплексои беш бола Iоткъам холуш ба США а Малхбузен кхыча мехкий а кулгалхой позицена. Из президент Р. Рейган ва-кх конгрессе ше къамаьл деш, «ядерни Iазапах мукъа йолча кхоаненах» дувцача хана «седкъашкарча тIемий» программа сихха кхоачашъеш администраце беш бола болх юха а хестабеш хиннар. Дика ховш ма дий из программа кхоачашъелга космически аренна милитаризаци яра тIадерзадаь долга, ядерни герз кIезигдара е из цIендаь дIадаккхара хIаьта а, цо гIо па дарал совгIа кердача тайпара герзаш Iоадарга гIулакх кхоачаде тарлулга.

Малхбузен Европе тIехьтIехьагIа дукхагIа цIогIарч детт, советскии американскии ядерни арсеналаш кIезигьяра хьалашка Европерча герзашцарча низий кхыйолча компанентий удельни дозал лакхлургда, яхаш, цу хана пIелгаш тIахьувкх советски моллагIдар санна долча герзаи тактически ядерни средстваштеи.

Дика гуш ма дий, нагахьа санна герзаш кIезигдара процессе моллагIа а керда проблемаш бокъонца хьахуле, тIаккха уж практически къоастае доладала дезилга. Бокъонца долаш дар кхыча тайпара да. Европера цхьабараш, къаьстта Англера бараш, Францера бараш а духьала бац моллагIдар санна долча герзий дисбаланс дIаяккханза яргIйоацаш хилара хьакъехьа къамаьлаш дара, бакъда практически плане из къоастаде сагота бац.

ХIаьта Советски Союза а цун союзникашта а да шоашта дагадоахкаш хIамаш: Советски Союзои ВIашагIкхийттача Штаташеи стратегически системаш дуккха кIезигйича цунга хьежжа дукхагIа хургба Англеи Францеи ядерни низ а Европера США передовой базированеи средстваш а. ХIаьта пхьаккха а хIаманца тарлуш дац малхбузен кепайоазоно чIоаггIа айдаь дувцаш дола ядерни герзаш дIадоахилга «юхаоза» деза яхаш дувца хабараш. Хаттар отт: сенна юхаоза деза из? Хетаргахьа, компенсационни оалаш дола Европе герзаш дукхагIа хулийталга вIаштIехьдаккхара. Из чIоагIа кхераме никъ ба. Цу наькъ тIа валар — ядерни герзаш дIадахара даькъе карагIдаьннар дерригa тIакIалтIа кхоссара, адамле гаьнна тIехьашка таттара тара хургдар.

Къаьгга гуш да ядерни герзаш дIадахаргахьа дугаш хIанз белгалбаьнна никъ метта лоаттабара хила дезар из де лерхIар чакхдаккхара долча низашта интернационализаци яр, цу оагIорахьа беча практически балха ма могга дукхагIа паччахьалкхенаш юкъейоалаяр долга, хIаьта эггара хьалхарча аргIагIа кхоачашде деза декхар санна хIама да РСД-РМД хьакъехьарча Договора сихагIа ратификаци елга чакхдаккхара низаш вIашагIтохилга.

ДIАБАККХА ЭККХАМ ХИЛА ТАРЛУ КХУВРЧ

Гаргарча Малхбоаленна юха а дунено теркам тIаэзаб. Юха а цIий Iоухийташ латт Израила дIалийцача Iарбий територеш тIа. Из — Израила оккупационни Iаьдалаша цига лоаттадеча Iазапах, деча низех духхьал хьахинна хIама да. Из Iоткъам цига латта итташ шераш да. Лаьтташта конфискаци елга, къаман институташ дIайоахилга, чухьелхаш етталга, лувцаш нах набахтенашка чубехкилга — иштта да хIара денна оккупаци яьча лаьташкарча палестинцашта тIалаттар. Кхыметтел израильски даннешка хьежача а, цу шерашка израильски набахтенашка гIолла чакхбаьннаб 350 эзар саг палестинцаш. ХIаьта хIанз набахта а воал политически бехк баь 7 эзар саг.

Израильски оккупаце кхы чIоагIагIа хила йиш йоацаш михьара даьккхад хьал Газа секторе, Иордан яхача додача хин Малхбузен берда йисте, Малхбоален Иерусалиме. Из бахьан долаш хиннай дуккха нах юкъе а болаш, тIеххьарча хана халкъа восстане боарамга дIакхоачаш хинна палестинций выступленеш. ХIанз массанена гуш да, фуннагIа даь а герза низаца дIалийца наьха лаьтташ карара ца довлийта гIерташ израильски правителаша леладер чакхдаргдоацилга, ха дIаяхарца агресси а яь карагIдаьннар дIачIоагIдалар догдоахаш цар леладер чакхдаргдоацилга.

Михьара боалаш латтача халкъа тIема аланои бе герз доаллаш боапа нах танкашца, йоккхийча топашца, автоматашца Израила къиза боабеш хиларои юха а дунен халкъашта юкъерча сообщества теркама юкъамоттиге кхоачадаьд Гаргарча Малхбоалера хьал, мел могар динза даргдоацилга белгалдаьккхад эккхам хила тарлуш бола кхуврч цигара дIабаккхара. Духхьал из бахьан долаш яздаьд укх деношка ООН Генеральни секретарага дахьийта СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Э. А. Шеварднадзе письмо. Цу тIа я Гаргарча Малхбоаленах йола дунен халкъашта юкъера конференци гулъяра йола механизм дIайолаялийтара Кхерамзлен Совет оарцагIъяккхара хьакъехьара предложени. Советски Союзо лерхI Кхерамзлен Совета членаша сихха консультацеш е езаш, цар итогаш цун лаьрххIача заседане кхыча мехкашцарча гIулакхий министраш юкъе а болаш ювцаргйолаш.

Цу хьалашка паччахьалкхений коллективни декхар да тIехьа ца а тетташ, дуккха низаш оарцагIдахара ларда тIа массанена хьашт долаш бола никъ лаха, цу регионе чIоагIа машари кхерамзлеи хилийта лаьрхIа, Гаргарча Малхбоаленах йолча дунеи халкъашта юкъерча конференцена кийчо яра декхараш практически кхоачашдара юкъе дакъа лаца.

Геннадий ШИШКИН. (ТАСС).

ДЕШАР ПРАКТИЧЕСКИ БАЛХАЦА ДУВЗ

А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача заводе чакхъяьккхар марксистско - ленински лардий школай пропагандистий семинар, Iилма - коммунизма школай теоретически семинар. Укхаза бар «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене чу мел йоагIача предприятешкара пропагандисташ, методически советий членаш, политически сердалон кабинетий заведующеш.

«Пропагандистски балха тIара лоархIаме методаш» яхача темагIа доклад йир цига педагогически Iилмай кандидата, Нохч - ГIалгIай педагогически института педагогикаи психологеи кафедра заведующе А. Ломова. Из семинар кийчъеча доккха новкъостал дир А. Шерипова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача завода парткома секретара заместитела Е. Деминас, политпросвещене кабинета заведующе И. Игнатина.

Политически экономически дешара перестройка еча, хьадда установкаш юкъейоалае езача дIакхаьчалга белгалдаьхар семинаре гулбеннараша.

Вай мехка массанахьа кийчо еш я XIX Еррисоюзни партийни конференцега. Цудухьа тахан карагIдаьннарий критически мах а баь юстара даккха деза вай ханаца тарлуш доацар. Керттедар — творчески инициатива дегIайоалаяр нах бехктокхам бовзаш хулга вIаштIехьдаккхар. Къахьегамхоша производстве шоаш доал дергдолаш хьал оттаде деза.

Цу семинаре даь къамаьл хоадам болча лостамагIа дIаходихьар цул тIехьагIа хиннача хьайийллача занятешка.

Цар тема яр: «Советски наьха духовни прогресс» яхаш. Из дIайихьар марксизма - ленинизма лардий школа пропагандиста, завода ремонтно - механически цеха начальника П. Плешкова. Цу занятешка баьхкабар кхыча предприятешкара пропагандисташ, политпросвещене кабинетий заведующеш, «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене чуйоагIача предприятей парткомий секретарий идеологически балха бола заместителаш.

Общество социально-экономически духовни дегIайоагIачара бувзамаш сихдар мишта латт хьагойтар дар пропагандиста шийна хьалхашка оттадаь керттера декхар. Цо лоацца бовзийтар тема чулоацам, керттера идея. Цул тIехьагIа хаттараш оттадир.

Юххьанца денз Павел Борисовича гулбеннараша паргIатта цу темах лаьца шоашта хетар дувцаргдола хьал оттадир зале. Цкъарчоа юхаозабенна бар пропагандисташ. Цунна а ший бахьан дар: мел аьлча а 30 саг «хьаьший» а бар цига баьхка. Цудухьа производственни дешашца дувзаденна массехк хаттар дир пропагандиста. Цо никъ бийлар беседа дIайолайира.

Пропагандиста дIадехацар учебника тIара, лекцешкара материалаш дагахьа хьаоалалга. Духхьал вахарцара массалаш а кхувлаш, факташца анализаш елга дар керттердар. Иштта болхлочо ший бригада балха анализ еш баь соцам бар цеха кулгалхоша болхлой моттигашка анализ елга сихде дезилга. ХIаране говзалга хьежжа разрядаш лакхъе езалга.

Къахьегамхой политически экономически дешара ситемана перестройка елга айхха бувзам болаш да наьха дешарах безам болийталга. Укхаза цу даькъе чIоагIа лоархIам болаш да наьха къахьегама специфика, цар идейно-теоретически профессиональнии кийчо миштай хар. Цу дерригнах кхетамца пайда эц П. Плешкова. Из йIаьхий пропагандистски опыт йолаш саг ва.

Занятеш еча хана духхьал даьсса хабар пайдан доацалга дика кхетаду Павел Борисовича. Цудухьа тайп-тайпарча гойтара агитацех, технически средстваех пайда эца гIерт из.

Занятеш яьнначул тIехьагIа из ювца болабелар кхыча предприятешкара баьхка викалаш. Бакъдар аьлча, кхоачамбоацараш а «Корадир» царна шортта, хIаьта дикадар а белгал ца даьккача баланзар. Къаьстта лакха мах бир цар П. Плешкова яьча занятей. ХIаьта цар яь критика, хетаргахьа, тха пропагандисташта накъа а яргья.

Е. МАЛУНЕЕВА,
«Грознефтеоргсинтез» производственни объединене парткома политически сердалон кабинета заведующи.